

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Pachatelé a prevence hospodářské kriminality Perpetrators and Prevention of Criminal Offences

Bakalářská práce: 11–FP–KSS–4017

Autor:

Jiří Kouba, DiS.

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Thelenová

Konzultanti:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
68	6	0	0	46	1

V Liberci dne: 25. dubna 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří KOUBA, DiS.**
Osobní číslo: **P09000076**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Penitenciární péče**
Název tématu: **Pachatelé a prevence hospodářské kriminality**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Popsat typické znaky hospodářské trestné činnosti a zjistit charakteristické vlastnosti jednotlivých skupin pachatelů páchajících hospodářskou trestnou činností ve vybraném regionu s ohledem na její prevenci.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Kvantitativní průzkum - studium dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BALOUN, Vladimír. Finanční kriminalita v České republice: dílčí studie úkolu Výzkum ekonomické kriminality. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 8073380293.

BRABCOVÁ, Irena. Hospodářská kriminalita z pohledu kriminologie. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 9788072510719.

FRYŠTÁK, Marek. Hospodářská kriminalita z pohledu teorie a praxe. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 8087134346.

JÍROVSKÝ, Václav. Kybernetická kriminalita. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 8024715619.

MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika: Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 8071793620.

NOVÁKOVÁ, Šárka. Vize rozvoje České republiky do roku 2015. Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie, 2001. ISBN 8086349020.

ŠÁMAL, Pavel. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice: Beckova edice Právo a hospodářství - Svazek 23. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 8071794937.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kateřina Thelenová

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

dne 22-04-2011

Čestné prohlášení

Název práce: Pachatelé a prevence hospodářské kriminality
Jméno a příjmení autora: Jiří Kouba, DiS.
Osobní číslo: P09000076

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do její skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 25. 4. 2012

Jiří Kouba, DiS.

Poděkování

Děkuji tímto PhDr. Kateřině Thelenové za vedení, cenné rady i pragmatický přístup při řešení této bakalářské práce. Děkuji pplk. JUDr. Jaroslavu Skrovnému za zájem, trpělivost a přístup při řešení legislativních otázek této bakalářské práce.

Anotace v českém jazyce

Název bakalářské práce: Pachatelé a prevence hospodářské kriminality

Jméno a příjmení autora: Jiří Kouba, DiS.

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2011/2012

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Kateřina Thelenová

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala pachateli hospodářské kriminality a možnostmi její prevence. Bylo vysvětleno, co je hospodářská kriminalita, kdo ji odhaluje a vyšetřuje, jakým způsobem je statisticky vykazována, na jaké typy se dělí a jsou uvedeny její možné příčiny. Následně byly v práci popsány charakteristiky pachatelů hospodářské trestné činnosti tak, jak jsou uváděny v odborné literatuře. Charakteristika pachatelů byla obohacena o provedený průzkum, přičemž výsledky průzkumu byly následně vztaženy k již zmíněným informacím z odborné literatury. V neposlední řadě obsahuje bakalářská práce důležité informace k prevenci hospodářské trestné činnosti, přičemž za zdroj těchto informací byl kromě odborné literatury vzat i již zmíněný průzkum a vlastní praktické zkušenosti. Za významné lze považovat zjištění, že hospodářská kriminalita není páchána pouze tzv. bílými límečky, ale že ve skupině pachatelů naopak převažují osoby s maximálně středoškolským vzděláním, nižším sociálním postavením a pocházející z dělnického či zemědělského rodinného prostředí.

Klíčová slova:

hospodářská kriminalita, pachatel, charakteristika pachatele hospodářské trestné činnosti, prevence, policie, bílé límečky

Anotace v anglickém jazyce

Title of the bachelor thesis: Perpetrators and Prevention of Criminal Offences

Author: Jiří Kouba, DiS.

Academic year of the bachelor thesis submission: 2011/2012

Supervisor: PhDr. Kateřina Thelenová

Summary:

The bachelor thesis dealt with perpetrators of economic criminal offences and possibilities of the prevention of this type of criminality. The project explained the term of economic criminality, then it told us, who investigates such criminal offences, how they are statistically showed, how they are divided and finally there are written the possible reasons of this type of criminality. Then there are presented the profiles of perpetrators of economic criminal offences in the way how they are described in expert literature. The perpetrators characterization was enriched with exploration and the results of this exploration were then compared with the information from expert literature. Last but not least, the bachelor thesis contains important information on prevention of economic criminal offences where the expert literature and the exploration, that was carried out, were the sources of the suggested prevention activities. We consider the fact that economic criminality is not committed only by persons from the group so called white collars to be very important because persons with maximally secondary school education, with lower social status and coming from the workers or agricultural family environment form the majority of perpetrators.

Key words:

economic crime, perpetrator, profile of the perpetrator of economic criminal offences, prevention, police, white collars

Obsah

Úvod.....	12
1 Hospodářská kriminalita	14
1.1 Pojem hospodářská kriminalita z trestně právního hlediska.....	14
1.2 Hospodářské trestné činy a mimotrestní normy.....	15
1.3 Kategorizace hospodářské kriminality.....	16
1.3.1 Finanční kriminalita.....	17
1.3.2 Ekonomická kriminalita.....	18
1.3.3 Informační kriminalita.....	18
1.4 Metodický postup orgánů činných v trestním řízení	19
1.4.1 Odhalování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti.....	20
1.4.2 Ostatní orgány činné v přípravném trestním řízení.....	23
2 Příčiny hospodářské kriminality.....	23
2.1 Sociohistorické souvislosti	24
2.2 Legislativní geneze	25
2.3 Aktuální směr hospodářské trestné činnosti.....	27
3 Pachatelé hospodářské kriminality.....	28
3.1 Specifikace pachatelů.....	28
3.2 Skupiny pachatelů	29
3.2.1 Pachatelé ekonomické kriminality.....	29
3.2.2 Pachatelé finanční kriminality.....	30
3.2.3 Organizovaný zločin a jeho pachatelé	31
3.2.4 Pachatelé korupce.....	32
3.2.5 Pachatelé informační kriminality.....	33
4 Sociální okolnosti hospodářské kriminality.....	33
4.1 Legislativní aspekty.....	34
4.2 Masmédia.....	35
4.3 Rodina a sociální prostředí.....	37
4.3.1 Vliv sociálního prostředí.....	37
4.3.2 Činitelé socializace.....	39
5 Prevence hospodářské kriminality.....	40
5.1 Obecné charakteristiky prevence.....	40
5.2 Prevence hospodářských trestných činů.....	42
5.3 Návrhy prevence.....	43
5.3.1 Pojistné podvody.....	43
5.3.2 Protikorupční opatření.....	44
5.3.3 Daňová trestná činnost.....	45
6 Průzkum pachatelů hospodářské kriminality.....	46
6.1 Charakteristika průzkumu.....	46
6.2 Účel průzkumu a výzkumný problém	46
6.3 Předpoklady a proměnné.....	46
6.4 Cílová populace a výběr vzorku.....	48
6.5 Metoda sběru dat	48
6.6 Průběh výzkumu a zpracování dat.....	50
6.7 Výsledky průzkumu.....	50

6.8 Shrnutí výsledků průzkumu a diskuse.....	57
6.9 Navrhovaná opatření.....	58
Závěr.....	61
Seznam použité literatury.....	63
Seznam příloh.....	67

Seznam grafů

Číslo grafu:	Název grafu:	Strana:
1	Vzdělání pachatelů hospodářské kriminality	52
2	Sociální postavení pachatele	53
3	Rodinné prostředí pachatele	54
4	Zastoupení recidivistů	55
5	Rozdělení pachatelů podle pohlaví	56
6	Věkové složení pachatelů	56

Seznam použitých zkratk

Banner = vyskakovací okno v internetovém prohlížeči

p.a. = per annum (= ročně, za rok)

RPP = rozkaz policejního prezidenta

RPSN = roční průměrná sazba nákladů

Ř. z. = říšský zákon

Sb. = sbírka zákonů

Z. a n. = zákonů a nařízení

ZPPP = závazný pokyn policejního prezidenta

Úvod

Korupce, daňové podvody, hospodářská kriminalita ... a mohli bychom jmenovat mnoho dalších termínů, které jsou v současné době skloňovány ve všech pádech a při každé příležitosti, a to nejen masmédií, ale i širokou veřejností. Ovšem nikdo se nepozastavuje nad tím, co tyto tak populární pojmy vlastně znamenají a v jakém významu je kdo používá. Není potřeba žádného speciálního výzkumu na to, abychom zjistili, že většina těch, kteří tato slova používají, jim ve skutečnosti vůbec nerozumí, a nebo je používá nesprávným způsobem. Pro ilustraci může posloužit následující příklad. Nejednou je v televizi zmíněna zdánlivě nevinná věta, a to, že se neustále zvyšuje množství hospodářské trestné činnosti a korupce. Z uvedené věty je zřejmé, že reportér vlastně vůbec neví, co si pod uvedené pojmy zařadit, neboť korupce je jednou z forem hospodářské trestné činnosti. Pokud pak autor předestře veřejnosti své zcela nepodložené tvrzení, že hospodářská kriminalita je záležitostí tzv. bílých límečků, protože vysoce postavený a vzdělaný podnikatel zrovna spáchal daňový delikt, je veřejnost uvedena v absolutní omyl, protože opak bývá často pravdou.

Autorem této bakalářské práce je policista služebně zařazený ve Službě kriminální policie a vyšetřování, mezi jejíž úkoly patří i metodická a analytická pomoc při odhalování hospodářské trestné činnosti. Autor se nehodlal smířit se současným stavem, který neváháme nazvat totální dezinformovaností, přičemž je třeba upozornit na to, že takovýto stav je pro páchání hospodářské trestné činnosti naprosto ideální. Hospodářská kriminalita doslova tiše bují a zůstává veřejnosti skryta. Jelikož panuje zmatek i v charakteristice pachatele, je jakákoliv cílená prevence naprosto neúčinná. Proto se autor rozhodl tyto nejasnosti a dezinformace uvést na pravou míru.

Cílem bakalářské práce proto bylo popsat typické znaky hospodářské trestné činnosti a zjistit charakteristické vlastnosti jednotlivých skupin pachatelů páchajících trestnou činnost ve vybraném regionu s ohledem na její prevenci. Práce srozumitelně popisuje, co je to vůbec hospodářská trestná činnost a jaké jsou její druhy, aby se čtenář mohl orientovat v používaných pojmech. Dále se práce soustředí na samotné pachatele hospodářské

kriminality, přičemž se zabývá i možnými příčinami, které mohou vést ke spáchání hospodářského trestného činu. Bakalářská práce je obohacena o praktický průzkum, který pomohl ujasnění si charakteristiky osoby pachatele. Nedílnou součástí práce jsou kapitoly zaměřené na prevenci, přičemž jsou uvedeny a diskutovány nejen názory a fakta uvedená v odborné literatuře, ale také vlastní praktické zkušenosti a názory autora a návrhy vyplývající z provedeného průzkumu.

Do průzkumu byla zahrnuta data týkající se hospodářské kriminality a jejich pachatelů ve vybraném regionu, kterým byl Ústecký kraj, neboť autor práce je služebně zařazen právě v tomto regionu. Zkoumaný vzorek byl tvořen všemi pachateli, jejichž stíhání a vyšetřování bylo započato v Ústeckém kraji, a to v letech 2010 a 2011. Data byla získána prostřednictvím kvantitativního průzkumu. Zdrojem dat se staly interní dokumenty a databáze Policie České republiky, které jsou součástí Evidenčně statistického systému kriminality. Jedná se o Statistické vykazování hospodářské trestné činnosti, Statistické vykazování pachatelů hospodářské trestné činnosti, číselníky takticko-statistické klasifikace a další. Po souhlasu Odboru systémového řízení a informatiky Policejního prezidia České republiky bylo dovoleno použít tato data pro průzkum a uveřejnit v práci výsledné závěry, ale nebylo umožněno zveřejnit samotné statistiky či prvotní formuláře, neboť se jedná o interní data Policie České republiky, která ve své nezpracované podobě nejsou určena laické veřejnosti.

Práce není určena jen policistům a sociální pracovníky, ale i pro metodiky a legislativce pracující na poli prevence kriminality. Smyslem a účelem této práce je pomoc při směřování cílené prevence v oblasti hospodářské trestné činnosti a tím i snížení negativních dopadů, které pachatelé hospodářské trestné činnosti celé společnosti způsobují.

1 Hospodářská kriminalita

Cílem této kapitoly je vysvětlení hospodářské kriminality jako pojmu z několika hledisek. Tato hlediska jsou důležitá pro pochopení páchaní hospodářské trestné činnosti jako činnosti, která se z pojmu obecné kriminality, zahrnující nezákonnou činnost, vyčleňuje.

Pod hospodářskou kriminalitu můžeme zahrnout velice širokou oblast kriminality páchanou za účelem majetkového a ekonomického zisku. Veřejnost ji ve větší míře vnímá jako kriminalitu osob se znalostí ekonomického prostředí. Je to zpravidla kriminalita nenásilná, která zjevně nezasahuje do integrity a sociálního prostředí jedince, neboť se převážně dotýká ekonomických zájmů podnikatelsko-finančních subjektů. Hospodářská trestná činnost má nejčastěji podobu podnikání různého druhu (Púry 2001, s. 259). Obecně lze však říci, že hospodářskou kriminalitu páchají většinou osoby se vztahem k ekonomice hospodaření firem a státu. Je to však velmi široký pojem, který lze jen těžko úzce specifikovat, nicméně v obecném povědomí je tento termín takto začleněn. Pojem hospodářské kriminality je navíc umocněn tím, že je prezentován jako kriminalita bohatých a vzdělaných, ke kterým může prostý člověk jen vzhlížet. To samo o sobě vytváří statut nedotknutelnosti, který je ve společnosti v souvislosti s hospodářskou kriminalitou médii udržován. Bez větší odezvy společnosti však zůstává skutečnost, že společně ruku v ruce s hospodářskou kriminalitou jde i organizovaný zločin, který prostřednictvím hospodářské kriminality legalizuje své zisky a získává ekonomický vliv na chod státních i nestátních ekonomických subjektů.

1.1 Pojem hospodářská kriminalita z trestně právního hlediska

Pro usvědčení pachatele ze spáchání jakéhokoli trestného činu je nutné postupovat v mezích trestního řádu a trestního zákoníku. Trestní řád nám ukládá, jak postupovat při zjištění možného trestného činu a trestní zákoník nám určuje, zda jednání pachatele je trestným činem, nebo trestným činem není.

V současnosti může být pachatelem trestného činu pouze fyzická osoba, která svým jednáním nebo pokusem či přípravou takového jednání naplnila skutkovou podstatu trestného činu (Zákon č. 40/2009 Sb., § 22).

Z hlediska trestního zákoníku jsou trestné činy hospodářské uvedeny v hlavě šesté tohoto zákona. Jedná se především o trestné činy proti měně a platebním prostředkům, trestné činy daňové, poplatkové a devizové, trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou, trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu. Hospodářské trestné činy jsou vymezeny § 233 až § 271. Trestní zákoník tedy mezi hospodářskou kriminalitu zařazuje pouze čtyřicet trestných činů souvisejících více či méně s ekonomikou hospodaření podnikatelských a státních subjektů (Zákon č. 40/2009 Sb., Hlava šestá).

V praxi je legislativní pojetí hospodářské kriminality podstatně širší. Jsou tam zařazovány některé trestné činy proti majetku či některé trestné činy proti životnímu prostředí, anebo některé trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Na tuto skutečnost poukazuje i řada autorů odborné literatury. Púry (2001, s. 255) uvádí, že z hlediska hospodářské kriminality je nutné se zabývat okruhem trestných činů, kterých se může dopustit podnikatel, nebo trestných činů, které mohou být vůči němu, tj. k jeho škodě, spáchány. Přitom téměř vždy dochází k zúžení nebo navýšení majetku jednotlivce na úkor jiné osoby. Z tohoto lze odvodit, že teoretické rozdělení hospodářské kriminality podle trestního zákoníku není zcela přesné. Púry (2001, s. 255) dále uvádí, že vzájemný vztah hospodářských a majetkových trestných činů není v trestním zákoně, tj. zákoně č. 140/1961 Sb., přesně vymezen. Toto tvrzení lze analogicky aplikovat i na v současnosti platný trestní zákoník.

1.2 Hospodářské trestné činy a mimotrestní normy

U hospodářské kriminality je charakteristická úzká návaznost na řadu mimotrestních právních norem souvisejících s podnikáním, kdy trestní zákon, potažmo trestní zákoník, stanovuje trestní sankci za porušení těchto norem, a to vedle sankcí, které jsou již v těchto normách uvedeny. Takovým příkladem může být trestní delikt „Porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže“ v § 248 trestního zákoníku (Púry 2001, s. 257). To však

nevyklučuje tu skutečnost, že v praxi se do hospodářské kriminality zařazují některé majetkové trestné činy uvedené v hlavě šesté trestního zákoníku, kde také bývá jednou z podmínek porušení norem souvisejících s podnikáním, jako je zpronevěra, podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod, dotační podvod, provozování nepoctivých her a sázek, podílnictví, legalizace výnosu z trestné činnosti, porušení povinnosti při správě cizího majetku, poškozování a zvyhodňování věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti a pletichy v insolvenčním řízení, porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, zneužívání vlastnictví, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (Zákon č. 40/2009 Sb., Hlava šestá).

Kromě výše uvedených majetkových trestných činů, uvedených v hlavě šesté trestního zákoníku, se do hospodářské kriminality zařazují také trestné činy proti životnímu prostředí uvedené v hlavě osmé trestního zákoníku, trestné činy úředních osob, úplatkářství a některá jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci, mezi něž patří zvláště křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek dle § 346 trestního zákoníku a dále padělání a pozměnění veřejné listiny dle § 348 trestního zákoníku. Tyto trestné činy jsou uvedeny v hlavě desáté jako trestné činy ve věcech veřejných a obecně bývají označovány jako trestné činy týkající se korupce. V hlavě desáté trestního zákoníku je dále v sedmém díle uvedena také organizovaná zločinecká skupina, která, pokud se byť jen okrajově, zabývá trestnou činností, která je uvedena výše, můžeme ji taktéž zařadit mezi jednu z forem páčání hospodářské trestné činnosti (ZPPP č. 30/2009). Zvláště u této formy kriminality lze názorně demonstrovat prolínání hospodářské a majetkové trestné činnosti, neboť činnost organizované zločinecké skupiny produkuje finanční či majetkový kapitál, který je nutné za pomoci podnikatelsko-finančních subjektů legalizovat.

1.3 Kategorizace hospodářské kriminality

Cílem této kapitoly je nastínit rozdělení hospodářské kriminality na kategorie a popsat nejdůležitější rozdíly mezi těmito kategoriemi se zaměřením na specifika páčání této činnosti.

Hospodářská kriminalita je pro společnost nejnebezpečnější dynamický sociálně patologický jev, jehož obsahem je zpravidla použití specifických znalostí z ekonomického

prostředí s aplikací v předem definovaném čase a místě. Pro větší část veřejnosti je hospodářská kriminalita chápána jako kriminalita ekonomická, a tím pádem i finanční. Je nutné tyto skutečnosti uvést na pravou míru, neboť pro běžného člověka panují v této terminologii nejasnosti. Samu hospodářskou kriminalitu dle Kuchty (2005, s. 351– 352) výstižně člení Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R(81)12. Toto doporučení hovoří o tom, že ekonomickými zločiny jsou kartelové trestné činy, podvodné praktiky a zneužívání hospodářské situace, zakládání a vedení fiktivních firem, trestné činy spojené s účetnictvím, podvádění spotřebitele, nekalá soutěž, úvěrové a dotační trestné činy a trestné činy při zadávání zakázek, počítačové podvody, podvody ke škodě věřitelů, finanční trestné činy, vyhýbání se sociálním výdajům ze strany podniků, celní podvody, trestné činy vztahující se k regulaci peněz a oběživa, burzovní a bankovní trestné činy, trestné činy proti životnímu prostředí. Nikde však v tomto doporučení nenajdeme rozdělení hospodářské kriminality na kriminalitu ekonomickou a finanční. Je faktem, že směšovat tyto pojmy je absolutně zavádějící a znesnadňuje identifikaci pachatelů nejen pro potřeby výzkumu hospodářské kriminality, ale i pro účinnou prevenci tohoto patologického jevu.

1.3.1 Finanční kriminalita

Finanční kriminalitu můžeme podle Balouna (2004, s. 9) nejlépe definovat podle institucí, které jsou touto kriminalitou napadány a proti kterým je zaměřena. Autor dále uvádí, že pro finanční kriminalitu existuje čtrnáct ukazatelů, z nichž lze vymínit ty nejdůležitější, a to zvláštní zákony týkající se financí (oběživa, peněz) a speciální a specifické znalosti a dovednosti toku financí. Dochází zde výjimečně k aktivní korupci a převažuje korupce pasivní. Pachatelé zde mohou být z vnitřního i vnějšího prostředí a pracují ve skupině. U tohoto typu nedochází k deliktům ekologickým ani k deliktům proti veřejným rozpočtům. Je zde pasivní i aktivní legalizace výnosu z trestné činnosti bez průniku do legálních struktur společnosti. Jako zástěrka činnosti slouží fiktivní akciová společnost, která neporušuje „institucionální“ zákony, kterými jsou zákony netrestní, tj. Zákoník práce, Živnostenský zákon apod. (Baloun 2004, s. 10). Typickým příkladem je padělání a pozměňování peněz, neoprávněná výroba peněz, neoprávněné vydání cenného papíru, ohrožování oběhu tuzemských peněz a neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (Zákon č. 141/1961 Sb.).

1.3.2 Ekonomická kriminalita

Do ekonomické kriminality lze zařadit trestní delikty páchané v souvislosti s podnikáním a tržní ekonomikou. Dochází při nich k ekonomickým ztrátám u soukromých i státních subjektů, a tím velmi významně ovlivňují finanční příjmy státu a tím pádem i jeho hospodaření a výdaje. Podle Balouna (2004, s. 9), který dělí kriminalitu na finanční a hospodářskou (ekonomickou), charakterizují ekonomickou kriminalitu jiné ukazatele než kriminalitu finanční. Ty nejdůležitější je nutné zmínit. Na rozdíl od finanční kriminality je vznik institucí figurujících v tomto typu kriminality legislativně upraven obecnými předpisy, kterými jsou Živnostenský zákon a Obchodní zákoník v platném znění. Způsob provedení trestného činu je běžný. Dochází zde převážně k aktivní korupci. Korupce (pojem viz kapitola 3. 2. 4. Korupce) pasivní se zde objevuje výjimečně. Jsou zde delikty proti ekologii a proti veřejným rozpočtům. Je zde možný průnik do legálních struktur a s tím spojená legalizace výnosů z trestné činnosti. U tohoto typu kriminality je běžné porušování netrestních zákonů, jako je např. Zákoník práce, Živnostenský zákon, Obchodní zákoník a Zákon o daních (Baloun 2004, s. 10). Mezi typické trestné činy, které spadají do ekonomické kriminality, patří trestné činy úředních osob, úplatkářství, trestné činy proti životnímu prostředí, trestné činy daňové, poplatkové a devizové, pojistné a dotační podvody, trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (Zákon č. 141/1961 Sb.).

1.3.3 Informační kriminalita

Pod pojmem informační kriminalita si nejčastěji představíme kriminalitu páchanou cestou informačních technologií. V povědomosti veřejnosti je tedy taková teze, že zde dochází ke zneužití datové digitální informace za pomoci elektronického prostředku. V tomto případě se spíše jedná o její odnož, elektronickou informační kriminalitu, a ne o informační kriminalitu jako takovou. Pojem informační kriminality můžeme kvalifikovat tak, že se jedná o zneužití jakékoliv informace, která by mohla ovlivnit, ať negativně či pozitivně, hospodaření ekonomického subjektu. Pro informační kriminalitu je typické, že je páchána latentně a jsou při ní porušovány především netrestní normy. Jejím důležitým znakem je, že informace je pachateli chápána jako komodita. Tato komodita v tržní

ekonomice zpravidla zvýhodňuje jeden ekonomický subjekt vůči subjektu druhému (Jirovský 2007).

Podle výše uvedeného popisu by do informační kriminality patřily např. trestné činy porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, manipulace s kurzem investičních nástrojů, zneužití informací a postavení v obchodním styku, sjednání výhody při zadávání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě, pletichy při zadávání veřejných zakázek a veřejných dražbách, porušení chráněných průmyslových práv a porušení autorských práv, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, zvýhodňování věřitele, porušení povinností při správě cizího majetku, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací a zatajení věci (Zákon č. 141/1961 Sb.). Je zřejmé, že informační kriminalitu je nutné zařadit jako formu páčání hospodářské trestné činnosti, stejně jako kriminalitu finanční a ekonomickou. Do budoucna by se mohlo jednat o stěžejní a zásadní formu hospodářské kriminality, a to nejen kvůli své sofistikovanosti a náročnosti odhalení, ale i kvůli vysoké ziskovosti.

1.4 Metodický postup orgánů činných v trestním řízení

Cílem kapitoly je vysvětlit metodický postup orgánů činných v trestním řízení při řešení hospodářských trestných činů. Tato věc je důležitá pro následné statistické vykazování kriminality a jejích pachatelů, se kterými tato bakalářská práce nakládá ve své praktické části.

Mezi orgány činné v trestním řízení patří orgány policie, státní zastupitelství a soud (Zákon č. 141/1961 Sb., § 12). Státní zastupitelství provádí dozor nad zákonností postupu policejního orgánu při odhalování, vyšetřování a prověřování hospodářských trestných činů. Samotný policejní orgán je procesně samostatný a nezávislý. Při prověřování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti se řídí zákonem, především zákonem č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a v některých případech týkajících se výkonu činnosti policie i zákonem č. 273/2008 Sb., o policii České republiky. Z těchto předpisů však pouze vyplývá, že prověřování a vyšetřování hospodářských trestných činů provádí policejní orgán. Trestní řád ani zákon o policii České republiky dále nevymezují, který útvar či jednotlivý policista se bude vyšetřováním a prověřováním

hospodářského trestného činu zabývat. Kdo se bude prověřováním a vyšetřováním hospodářské trestné činnosti zabývat určuje až vnitřní předpis policie České republiky. Tímto předpisem, interním aktem řízení, je Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30 ze dne 21. dubna 2009 (dále jen „ZPPP č. 30/2009“). Z tohoto pokynu vyplývá, že hospodářské trestné činy, včetně trestných činů, kdy je předmětem útoku životní prostředí, vyšetřuje a prověřuje Služba kriminální policie a vyšetřování. V tomto případě hovoříme o věcné příslušnosti vyšetřování a prověřování trestného činu. Státní zástupce však jako dozorce zákonnosti může určit i jiný policejní orgán k šetření a vyšetřování konkrétního hospodářského trestného činu (Zákon č. 141/1961 Sb.).

1.4.1 Odhalování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti

Policie České republiky je organizačně rozdělena do mnoha organizačních článků přímého a nepřímého výkonu služebních činností. Organizační články v přímém výkonu služby představují policisté, se kterými se můžeme setkat v běžném životě. Patří sem např. Služba pořádkové policie, Služba pro zbraně a bezpečnostní materiál, Pyrotechnická služba, Letecká služba, Útvar pro ochranu ústavních činitelů, Útvar pro ochranu Prezidenta České republiky, Služba cizinecké policie a Služba kriminální policie a vyšetřování. Služba kriminální policie a vyšetřování se dále dělí např. na Útvar rychlého nasazení, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Kriminalistický ústav Praha, Národní protidrogová centrála, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, Útvar odhalování korupce a finanční kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování, odbory obecné a hospodářské kriminality krajských ředitelství a hlavně základní články služby kriminální policie a vyšetřování, kterými jsou oddělení obecné a hospodářské kriminality jednotlivých územních odborů (dříve okresů), které zpracovávají největší nápad hospodářské trestné činnosti. Podrobné schéma organizační struktury Police České republiky je uvedeno v Příloze č. 1.

Pojmu odhalování hospodářské trestné činnosti můžeme rozumět tak, že policejní orgán Služby kriminální policie a vyšetřování zjišťuje to, zda existují nějaké skutečnosti, které by nasvědčovaly tomu, že mohl být nějakým jednáním spáchán hospodářský trestný čin. Všechna tato šetření by měla směřovat ke zjištění konkrétního pachatele (Zákon

č. 141/1961 Sb., § 158 odst. 1). Prověřování, které také spadá pod odhalování hospodářské trestné činnosti, začíná tím, že je policejním orgánem sepsán úřední záznam o zahájení úkonů trestního řízení (Zákon č. 141/1961 Sb., § 158 odst. 3). Prověřování též může být započato provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, mezi které patří výslech svědka nebo rekognice. Tyto neodkladné a neopakovatelné úkony může policejní orgán provádět pouze na základě návrhu státního zástupce a za účasti soudce. V tomto případě však odpovídá za zákonnost celého tohoto úkonu soudce, a ne státní zástupce, jako je to v ostatních záležitostech přípravného trestního řízení (Zákona č. 141/1961 Sb., § 158a).

Vyšetřováním rozumíme postup od zahájení trestního stíhání konkrétní osoby dle § 160 odst. 1 trestního řádu do návrhu podání obžaloby na tutéž konkrétní osobu na příslušné státní zastupitelství (Zákon č. 141/1961 Sb., Hlava desátá).

Odhalování hospodářské trestné činnosti provádí policejní orgán Služby kriminální policie a vyšetřování, který je odhalováním pověřen. Nejčastěji to bývají kriminalisté, kteří mají s odhalováním hospodářské trestné činnosti již nějaké zkušenosti nebo kriminalisté, kteří jsou zařazeni na úsek odhalování hospodářské trestné činnosti. Vyšetřování hospodářské trestné činnosti provádějí vyšetřovatelé, kteří jsou zařazeni ve společné Službě kriminální policie a vyšetřování.

Podle interního aktu řízení, kterým je již zmíněný Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30 z 21. dubna 2009, je analogicky s trestním řádem odhalování a vyšetřování hospodářské kriminality přidělováno policejním útvarům podle náročnosti a závažnosti.

Oddělení hospodářské kriminality, která jsou na územních odborech krajských, resp. obvodních a městských ředitelstvích, vyšetřují trestné činy, ve kterých v prvním stupni koná trestní řízení okresní soud. Mimo jiného též šetří a prověřují trestné činy, které jim byly oznámeny a u kterých zákon stanovuje trest odnětí svobody s horní hranicí trestu převyšující tři roky. Vyšetřují trestné činy, které sami odhalí, nebo jsou jim předány na základě interního aktu řízení nebo rozhodnutím vedoucího či jiného vyššího služebního funkcionáře (ZPPP č. 30/2009, Část druhá, Hlava první, čl. 4).

Odbory hospodářské kriminality krajských ředitelství šetří, prověřují a vyšetřují trestné činy, které jsou v prvním stupni příslušné Krajskému soudu. Jedná se zpravidla o závažné hospodářské trestné činy, u kterých zákon stanoví trest odnětí svobody, kde dolní

hranice činí nejméně pět let a trestné činy, u kterých lze uložit výjimečný trest (Zákon č. 141/1961 Sb., § 17 odst. 1). Kromě jiného, odbory hospodářské kriminality krajských ředitelství šetří porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, o manipulaci s kurzem investičních nástrojů, zneužití informace a postavení v obchodním styku a poškození finančních zájmů Evropských společenství (Zákon č. 141/1961 Sb., § 17 odst. 1 písm. c). Vyšetřují trestné činy s krajskou působností, které sami odhalí, nebo jsou jim předány na základě interního aktu řízení nebo rozhodnutím vedoucího či jiného vyššího služebního funkcionáře (ZPPP č. 30/2009, Část druhá, Hlava první, čl. 5). Odhalují a vyšetřují např. padělání a pozměňování peněz a jiných platebních prostředků (např. bankovních karet, šeků, směnek).

Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování je útwarem s celostátní působností. Odhaluje, prověřuje a vyšetřuje úmyslné trestné činy, k jejichž doзору je příslušné vrchní státní zastupitelství. Výjimkou je padělání a pozměňování peněz a jiných platebních prostředků, pokud nebyly spáchány v souvislosti se stejně závažnými či závažnějšími trestnými činy, jako je např. korupční jednání soudce nebo státního zástupce. Tento útvar dále prošetřuje, prověřuje a vyšetřuje podplácení, přijímání úplatku, zneužití pravomoci úřední osoby, maření úkolů úřední osoby z nedbalosti, které jsou spáchány v souvislosti s výkonem pravomoci funkcionářů státní správy a samosprávy. O prošetřování, prověřování a vyšetřování těchto osob musí odbory hospodářské kriminality krajských ředitelství povinně tento útvar informovat. Následně Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování rozhodne, zda bude sám v trestním řízení pokračovat anebo jej ponechá jinému příslušnému policejnímu orgánu. Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování je věcně příslušný k odhalování a vyšetřování trestných činů souvisejících s legalizací výnosů z trestné činnosti a činů, které byly oznámeny Finančně analytickým útwarem Ministerstva financí. Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování plní úkoly Úřadu pro vyhledávání majetku pocházejícího z trestné činnosti na území České republiky na základě Rozhodnutí Rady Evropy 2007/845/SVV, o spolupráci mezi úřady pro vyhledávání majetku z trestné činnosti v jednotlivých členských státech v oblasti vysledování a identifikace výnosů

z trestné činnosti, nebo jiného majetku v souvislosti s trestnou činností (ZPPP č. 30/2009, Část druhá, Hlava první, čl. 6).

1.4.2 Ostatní orgány činné v přípravném trestním řízení

Mezi ostatní orgány činné v přípravném trestním řízení při odhalování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti patří např. Vojenská policie, Finančně analytický útvar Ministerstva financí, Celní správa, Služba cizinecké policie a Generální inspekce bezpečnostních sborů. Tyto subjekty zpracovávají podněty k vyhledávání hospodářské trestné činnosti, na kterou přišly buď vlastním šetřením, nebo na základě podnětu zvenčí. Pokud takovéto podněty prověří a zjistí, že se skutečně jedná o možnou hospodářskou trestnou činnost, předají spisový materiál dle věcné a místní příslušnosti místně a věcně příslušnému orgánu policie, což zpravidla bývá věcně a místně příslušný policejní orgán Služby kriminální policie a vyšetřování.

V další části bakalářské práce budou s ohledem na cíle, které byly stanoveny, zmapovány rizikové faktory a významné okolnosti vedoucí jedince k páchání hospodářské trestné činnosti.

2 Příčiny hospodářské kriminality

V této kapitole pojmenováváme nejvýznamnější obecné příčiny, které mohou ovlivnit směřování jedince na dráhu pachatele hospodářské kriminality, jako historické souvislosti, příčiny pramenící z legislativy daného období i příčiny pramenící z aktuálního vývoje společnosti jako takové. Konkrétní sociální a další faktory vázané přímo na osobu pachatele jsou uvedeny v další kapitole.

Lidstvo samo o sobě má kriminogenní potenciál. To však ještě neznamená, že společnost musí být z principu kriminogenní. Je mnoho teorií, které vysvětlují, proč hospodářská kriminalita existuje. V těchto teoriích se objevuje mnoho faktorů, které můžeme označit za katalyzátory vzniku hospodářské kriminality. Na místě je však nutné připomenout, že tyto teorie nelze zpětně ověřit a tudíž je žádoucí hledat příčiny hospodářské kriminality komplexně. A to nejen v současnosti, ale i v kontextu historických

souvislostí. Příkladem může být teorie příležitosti, která se v minulosti těšila velké oblibě. Její podstatu nejlépe vystihuje přísloví, že příležitost dělá zloděje a to i z dosud bezúhonného člověka (Čírtková 2009, s. 272). Do dnešní doby se nepodařilo tuto teorii vzniku hospodářské kriminality potvrdit ani vyvrátit.

Hospodářská kriminalita jako termín byla v průběhu vývoje specifikována především jako vysoce kvalifikovaná trestná činnost, na rozdíl od kriminality obecné, tzv. všední. Příčiny této kriminality jsou obdobné jako u kriminality obecné, tj. genetický základ jedince, vhodné podmínky a příležitost, ale jak již bylo uvedeno výše, je při páchání této trestné činnosti nutná znalost dalších netrestných norem. Příčiny vzniku hospodářské kriminality jsou provázány s historií a rozvojem tržního hospodářství a sociokulturním vývojem společnosti, kterým bude věnován prostor v následující části textu a které nám umožní přiblížit se k tématu pachatele hospodářské kriminality, které je pro tuto bakalářskou práci ústřední.

2.1 Sociohistorické souvislosti

Příčiny hospodářské kriminality tak, jak ji známe dnes, můžeme hledat na přelomu 18. a 19. století. Historie pojmenovává toto období průmyslovou revolucí – raným kapitalismem. Od té doby do současnosti nikdy nedošlo v takové míře k většímu společenskému zvratu, který by ovlivnil strukturu společnosti a změnu společenských hodnot. Z historie víme, že v době revoluce docházelo k mohutnému budování hutního průmyslu v souvislosti s objevem parního stroje. Odstraněním vzdáleností pomocí železnice, zrušením cel a omezení ze stran jednotlivých mocností počal vznikat ekonomický trh se svými specifickými vlastnostmi a zákonitostmi. Výsadní postavení šlechty a měšťanů bylo v této době narušeno novými zbohatlíky – podnikateli. Podnikatelem se totiž mohl stát kdokoli. Neomezené podnikání v rámci volné soutěže, včetně dopravní dostupnosti, umožnilo vznik globálního ekonomického volného trhu, ve kterém hrálo významnou roli zásobování a obchod s koloniemi. V tomto období vznikly také první propastné rozdíly v ekonomické síle bohatých a chudých. Vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci nebyly legislativně upraveny a lidský život byl přepočítáván na lidskou práceschopnou sílu (Keller 2004, s. 9–10).

Ztráta původních společenských hodnot a vytvoření nových norem společnosti je katalyzátorem patologických jevů a tím obecně jedním z faktorů příčin vzniku kriminality. Tento stav společnosti, které se rozpadají normy v sociální skupině, přestávají platit legislativní opatření na ochranu společnosti, ale také všeobecně uznávaná, samozřejmá a trvalá pravidla občanského soužití, nazýváme anomie. Vzniká stav „právní anarchie“, tedy právní „beznormosti“, nebo jinak řečeno „bezzákonnosti“ (Komenda 1999, s. 152).

Tento jev se bude v průběhu vývoje společnosti ještě mnohokrát opakovat, avšak vždy se stejným následkem, kterým bude zvýšení páchaní hospodářské kriminality ve společnosti s následnými ekonomickými důsledky.

2.2 Legislativní geneze

Průmyslová revoluce a ekonomický tržní systém, který vznikl v Anglii a jeho koloniích, byl původně založen na zvykovém právu, obvyklém v anglosaských zemích. Poté, co se průmyslová revoluce rozšířila i do ostatních částí kontinentální Evropy, bylo nutné ekonomickému tržnímu systému přizpůsobit kontinentální právo. V kontinentální Evropě zprvu spory mezi podnikateli řešil panovník svými výnosy a přímá rozhodnutí přenechával pověřeným osobám, pověřeným úřadům či úředníkům. Sankční postih těchto nařízení či institucí vůči podnikatelům byl většinou majetkový nebo finanční (Svoboda, Haubelt 1968, s. 158–177). Z hlediska budoucího významu byla pro vývoj hospodářské kriminality v českých zemích důležitá opatření na ochranu ekonomického trhu zaváděná v zemích budoucího Německého spolku a Rakouska-Uherska. V polovině 19. století již měly tyto státy propracovaný legislativní systém týkající se pravidel fungování tržní ekonomiky. Tento systém byl následně umocněn vznikem Německého císařství. Systém byl postaven na kontinentálním právu s hierarchistickým a byrokratickým řešením státní správy. Z historického hlediska se tedy kapitalismus „zlegitimizoval“ a ustálil (Novotný, aj. 1968, s. 189–266).

Již tehdy ale začínali podnikatelé za účelem rychlejšího zisku šdit na kvalitě a podbízel se u zákazníka cenou a dobrými vlastnostmi výrobku. Dnes bychom mohli toto jednání označit jako „Poškozování spotřebitele“ (Zákon č. 40/2009 Sb., § 253). Obrovské zisky podnikatelů začínaly vlády zdaňovat a proclívat a postupně začala doba volné

hospodářské soutěže, kterou historie nazývá hospodářský liberalizmus (Dolenský 1932, s. 576–592). V této souvislosti je nutné zmínit, že zákony používané za dob Rakouska-Uherska a v zemích Německého císařství legislativci použili jako prameny práva i ke tvorbě zákonů Československé republiky po roce 1918. Jedním z těchto zákonů, který vznikl ze zákonů platících v Rakousko-Uherské monarchii, je zákon č. 111/1927 Sb. Z. a n. Zákon proti nekalé soutěži, který nabyl účinnosti 28. ledna 1928. Byl to zákon vycházející ze zvykového práva obchodování v zemích Rakouska-Uherska a je normou, na kterou bývají odkazovány trestně právní i obchodně právní spory současnosti. V souvislosti s průmyslovou revolucí vznikl i Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „Trestní zákon č. 117/1852 Ř. z.“), který byl platný po celé období první republiky, i krátce po druhé světové válce, a byl zrušen až zákonem č. 86/1950 Sb. (Rozum 2001, s. 80–82). Tento zákon pamatoval na trestné činy týkající se padělání peněz, ale až císařským nařízením č. 337/1914 Ř. z. byly do Trestního zákona č. 117/1852 Ř. z. prvně zařazeny typicky hospodářské trestné činy. Byl jím podvod, podvodný úpadek a poškození cizích věřitelů, což tehdy upravoval Zákon č. 117/1852 Ř. z., § 57, bod 36 (Projekt KaKanien, 2005).

K meziválečným pramenům práva patřila, kromě jiného, i Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Z těchto pramenů práva vyplývá, že s rozmachem industrializace České republiky vyvstaly otázky týkající se trestně právních postihů za trestné činy hospodářského charakteru, které se řešily individuálně s odkazem na další specifické právní normy, např. na zákon o padělání peněz.

S odkazem na výše uvedené je patrné, že dřívější hospodářská trestná činnost pachatelů – podnikatelů, kteří páchali hospodářskou trestnou činnost tak, jak ji vnímáme v současnosti, byla v obecných zákonných normách zcela opomíjena. Tento faktor je tedy ze sociokulturního hlediska zcela zásadní a bude podrobněji popsán v dalších kapitolách.

Poměrně zlomový, z pohledu hospodářské kriminality v České republice, je trestní zákon č. 86/1950 Sb. Je poplatný době, ve které vznikl, nicméně obsahuje trestné činy, které reflektovaly ekonomický vývoj a trend hospodářské kriminality té doby. Jednalo se především o trestné činy proti měně, úplatkářství a nekalé soutěži (Zákon č. 86/1950 Sb.), které jsou v tomto zákoně podrobně specifikovány. Pokud došlo na zamyšlení nad tím,

že norma monarchistického Rakouska-Uherska byla platná i v totalitním socialistickém státě, tak podobné zamyšlení může platit i u trestního zákona č. 140/1961 Sb., který platil s novelizacemi až do roku 2010. Tento zákon ve stádiu svého zrodu doplnil velké množství skutkových podstat hospodářských trestných činů. Vymahatelnost práva je však i u tohoto trestního předpisu diskutabilní. Novelizace tohoto zásadního právního předpisu po roce 1989 taktéž neumožnily účelné a transparentní potírání hospodářské trestné činnosti. Zpoždění zákonodárců za vývojem tržní ekonomiky a ekonomické politiky je zde více než patrné. K tomu lze uvést dosti příkladů. Nejznámějším příkladem je o několik let opožděné povinné značení paliv, zvláště motorové nafty nebo opožděné povinné značení lihu.

2.3 Aktuální směr hospodářské trestné činnosti

Hospodářská trestná činnost se však velmi progresivně vyvíjí. Důvodem je vysoká ziskovost hospodářské kriminality a relativně nízká úspěšnost orgánů činných v trestním řízení při odhalování a vyšetřování tohoto typu trestné činnosti. Tato skutečnost je dána mnoha objektivními faktory. Těmito faktory je např. celkový podstav policistů, jejichž počet neodpovídá množství páchané kriminality na území ČR, vysoký nápad hospodářské trestné činnosti, specializace pachatelů, administrativní zátěž, kterou musí kromě běžné činnosti policista vykonat, neustálá změna ekonomických a správních předpisů, judikátů a další právní literatury, která je měněna mocí zákonodárnou, a především malá zkušenost policistů působících na úseku hospodářské kriminality (Policejní prezidium České republiky, 2012). Hlavně tato poslední skutečnost je významnou okolností, která je příčinou toho, že policisté nevyhledávají trestnou činnost v terénu. Hospodářská trestná činnost bývá minimálně nahlašována oznamovateli. Zdaleka nejméně bývá oznamována ta hospodářská trestná činnost, kterou společnost vnímá jako největší hrozbu, a tou je korupce.

Ze zkušeností můžeme říci, že i řadoví policisté vnímají, že v letech 2010 a 2011 došlo k výraznému snížení nápadu hospodářské trestné činnosti. Vyplývá to z informací, které dostávají na pravidelných měsíčních poradách, kdy jim tyto informace sdělují přímí nadřízení. Je patrné, že výrazně ubylo tzv. „složenkových démonů“, tj. pachatelů stíhaných pro podvod či zpronevěru. Jednalo se o pachatele, kteří páchali hospodářskou trestnou

činnost tím, že nakoupili nějakou věc v obchodě na úvěr či leasing a při uzavření úvěrové či leasingové smlouvy uvedli nepravdivé skutečnosti (nepravdivá výše příjmu, jiný doklad totožnosti) nebo po určité době přestali platit splátky např. za automobil, a přestože nebyl jejich majetkem, tak jej prodali další osobě. Ať jsou již příčiny tohoto stavu jakékoliv, množství nápadu těchto hospodářských trestných činů klesá a stále častěji se objevuje daňová trestná činnost, poškozování věřitele, korupce a zneužití bankovní karty či jiného platebního prostředku, např. šeku. Zatímco dříve výrazně převažovaly v nápadu trestné činnosti podvody a zpronevěry, což bylo dáno především tím, že podvody a zpronevěry se snáze odhalují než např. korupční trestné činy, tak v dnešní době se dělí s ostatními hospodářskými trestnými činy na nápadu hospodářské trestné činnosti rovným dílem. Příčinou je lepší prevence a zabezpečení rizik leasingových a bankovních společností (Kouba 2011). Jaký je vztah mezi tématem příčina a pachatelé jako předmět práce.

3 Pachatelé hospodářské kriminality

Pachatelé jsou hlavním subjektem páčání hospodářské trestné činnosti. Cílem této kapitoly bude uvést k jednotlivým kategoriím hospodářské trestné činnosti konkrétní kriminogenní charakteristiky pachatelů a kriminogenní charakteristiky nejčastěji páchaných hospodářských trestných činů s ohledem na požadavky průzkumu realizovaného v praktické části bakalářské práce.

3.1 Specifikace pachatelů

Specifikaci pachatelů hospodářské kriminality lze odvodit ze značného množství autorů a institucí, kteří se problematikou hospodářské trestné činnosti zabývají.

Marešová a Blatníková (2010, s. 90) uvádějí, že zvláště organizovaný zločin, „praní peněz“ a hospodářskou kriminalitu páchají osoby středního věku a spíše muži.

Kuchta (2005, s. 354) prezentuje nejčastějšího pachatele hospodářské kriminality jako rafinovaného, vzdělaného, dobře situovaného člověka, který má dobré kombinační vlastnosti. Současně upozorňuje na skutečnost, že v souvislosti s technickým rozvojem

a demokratizací páchané hospodářské trestné činnosti, se zvyšuje počet potencionálních pachatelů z nižších a středních vrstev společnosti.

Dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z roku 2004, který se týkal hospodářské kriminality, bylo 90 % pachatelů mužů. Dále výzkum uvádí, že 62 % pachatelů mělo vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání, což dle řešitele podporovalo předpoklad o převaze tzv. bílých límečků, tedy kvalifikovaných pachatelů hospodářské kriminality. Dalším zjištěním bylo, že téměř 21 % pachatelů bylo recidivistů (Scheinost, aj. 2004, s. 74–82).

Čírtková (2009, s. 273–275) k specifikaci pachatele upřesňuje, že pachatelem hospodářské kriminality může být kdokoli, a to zcela nezávisle na svém sociálním postavení. Přesto poukazuje na jev kriminality „bílých límečků“, který podle ní u hospodářské kriminality neztrácí na aktuálnosti. Typického představitele této kategorie si představuje jako muže staršího věku, s vysokým sociálním statusem, sociálně velmi dobře integrovaného, s ukončeným profesním vzděláním, dobrým školním prospěchem, s vyšší inteligencí. Tito pachatelé jsou současně důvěryhodní, mají široké pravomoci a je nad nimi slabá či minimální společenská kontrola.

3.2 Skupiny pachatelů

Trestní odpovědnost všech pachatelů trestné činnosti je dána trestním zákonem, trestním zákoníkem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Tyto zákony jsou součástí právního řádu České republiky. Na základě určitých aspektů lze pachatele hospodářské kriminality dále rozčlenit na pachatele ekonomické kriminality, finanční kriminality, osoby zabývající se organizovanou hospodářskou trestnou činností, pachatele korupčního jednání a pachatele informační kriminality.

3.2.1 Pachatelé ekonomické kriminality

Pachatelé ekonomické kriminality páchají svoji činnost v souvislosti s podnikáním. Zpravidla porušují obchodně právní předpisy, které určují, jakým způsobem obchodovat, a o tak, aby byl kromě běžného zdanitelného zisku vygenerován i zisk, který nepodléhá zdanění. Dále se pachateli ekonomické kriminality stávají ti, kteří spáchali trestné činy

jako je úmyslné předlužení, vyvádění majetku mimo obchodní společnost nebo vytváření fiktivních daňových dokladů za účelem vratky daně z přidané hodnoty. Je velká škála způsobů, jak se v podnikání obohatit na úkor druhých. Poškozenými subjekty v tomto případě mohou být přímo běžní spotřebitelé, věřitelé, obchodní partneři nebo stát. Pachatelé ekonomické kriminality používají zisky z této trestné činnosti zpravidla k vlastnímu obohacení, úhradě nesplacených pohledávek či ke korupci, která je v tomto případě druhotná a účelová a slouží pouze jako prostředek k zastření trestné činnosti či k zisku výhody v konkurenčním prostředí. Pachatelé ekonomické kriminality korupci zpravidla nevytváří, ale respektují ji a jako prostředku ji využívají. Mezi pachatele ekonomické kriminality patří i nepodnikatelské osoby, které páchají trestnou činnost za účelem poškození podnikatelského subjektu. Patří k nim především běžní spotřebitelé. Tito pachatelé páchají zpravidla leasingové podvody a zpronevěry na věcech, které nejsou jejich majetkem a tento majetek pouze splácejí, aby se jednou mohli stát jeho vlastníky.

3.2.2 Pachatelé finanční kriminality

Pachateli finanční kriminality se stanou ti, kteří padělali finanční prostředky či jiné cenné papíry, jako jsou např. šeky nebo směnky. Pachateli mohou být jak osoby z prostředí padělatelských dílen, tak obyčejní lidé, kteří si bankovku vytisknou na barevné tiskárně a poté se ji snaží sami udat do oběhu. Zde je důležité připomenout, že tato trestná činnost je sice primitivní, ale má velkou společenskou nebezpečnost. Tito pachatelé si často neuvědomují, že trestní sazba u padělání a pozměňování peněz je velmi vysoká a že se nejedná o bagatelizovatelný trestný čin. Výše trestní sazby u tohoto trestného činu je ochranou společnosti a hlavně měnového systému.

U pachatelů finanční kriminality je důležité i rozlišení hlavního pachatele a pomocníka. Hlavním pachatelem je ten, kdo bankovku nebo šek vyrobí. Spolupachatelem se pak stává ten, kdo ji udá do oběhu. Velmi špatně se poté rozlišuje pachatel finanční kriminality, který jako možný pomocník pouze v dobré víře šel falešnou bankovku např. na čerpací stanici rozměnit.

V poslední dekádě se stále častěji objevují falešné šeky nebo směnky, které slouží k vydírání podnikatelů ze strany podnikatelských i nepodnikatelských subjektů. Dochází

k tomu, že dotčení podnikatelé se po určení směnečného platebního rozkazu po prohraných soudních občanskoprávních řízeních obrací na orgány policie. Pachatelé takového trestné činnosti však spadají do propletených zločineckých struktur, kdy padělané platební prostředky jsou velmi kvalitní a zpravidla dochází k tomu, že policie vzhledem k velkému časovému odstupu a nemožnosti opatření důkazních prostředků není schopna možným pachatelům vinu dokázat a věc odloží. Nebezpečnost takového jednání pachatelů je mimořádná a lze očekávat, že se s těmito pachateli budeme setkávat stále častěji. Lze říci, že tyto pachatele můžeme v některých případech zařadit i do osob pohybujících se v organizovaném zločinu a proto se tomuto fenoménu věnuje také stručně následující kapitola.

3.2.3 Organizovaný zločin a jeho pachatelé

Organizovaný zločin můžeme identifikovat podle specifických znaků. Jsou jimi spolupráce více než dvou osob, páchaní závažné trestné činnosti, která je určena k tvorbě zisku, kriminální hierarchie pachatelů, dlouhodobá činnost, vnitřní řád, často mezinárodní působnost. Pachatelé za účelem využívání stávajících hospodářských struktur ve svůj prospěch neváhají využít velmi brutálního fyzického i psychického násilí, které je prostředkem k dosažení pro ně prospěšných ekonomických cílů (Konrád 2004, s. 530–531).

Organizovaný zločin je místo, kde se setkávají pachatelé obecné kriminality, která slouží pouze jako prostředek, s pachateli hospodářské kriminality, která generuje zisk. Pachatelé obecné kriminality naopak mohou pomocí pachatelů hospodářské kriminality propírat zisk, který získali páchaním obecně nebezpečné trestné činnosti. Ze zkušenosti víme, že hospodářská organizovaná trestná činnost není zpravidla provozována na bázi etnické, sociální či jazykové, ale na bázi tzv. „kriminální potřeby“, tj. "já pachatel obecné či hospodářské kriminality něco potřebuji a ty budoucí pachateli hospodářské kriminality z toho budeš mít zisk". Tento motiv je v praxi nejčastěji se vyskytující motivací pachatelů při páchaní organizované hospodářské trestné činnosti.

Velmi významnou součástí hospodářské trestné činnosti v České republice od roku 1997 jsou zločinecké organizace z bývalého Sovětského svazu. Tyto zločinecké organizace

dominují v oblasti hospodářské trestné činnosti především vývozem zločinu formou obchodu a investic. Prostřednictvím těchto osob je prováděna legalizace výnosů z trestné činnosti např. ziskem finančních institucí a následnou zpronevěrou prostředků prostřednictvím stavebních koncernů, realitních kanceláří, distribucí paliv či jiných strategických komodit. Tento jev je vysoce latentní a díky zničení eliminačních mechanismů prakticky neodhalitelný (Nožina 2003, s. 90–92).

3.2.4 Pachatelé korupce

Pachatelé této závažné hospodářské činnosti jsou všichni ti, kteří při předání nebo pod příslibem nějakého daru očekávají příznivější podmínky pro svůj požadavek a také všichni ti, kteří tento příslib daru či dar přijmou s tím, že je u nich předpoklad, že příznivější podmínky mohou ze své funkce či zařazení poskytnout.

Korupce je velmi široký pojem, který celý ve své šířce přesahuje chápání hospodářské kriminality jako celku. Korupce je ve větší či menší míře přítomná všude. Pachateli korupce se stávají i babičky a dědečkové, kteří z ušetřených peněz přinesou lékaři bonboniéru pod domněnkou toho, že s nimi bude zacházeno lépe. Stejně tak i lékař je na tyto dary zvyklý, bere je jako samozřejmost a toto „všimné“, které je součástí nezdaněného zisku z praktikování své profese, bere jako běžnou a automatickou záležitost.

Pachatele korupce jako závažné hospodářské trestné činnosti lze zařadit do tří skupin. Pachatele, kteří provádějí korupční jednání za účelem zprostředkování výhody třetímu subjektu, můžeme nazývat lobbisty. Pachatele využívající činnosti lobistů můžeme nazvat zvýhodněnými ekonomickými subjekty a ty, co celý tento systém řídí, můžeme nazvat hlavami organizovaného zločinu. Korupce a její pachatelé jsou nerovnoměrně rozprostřeni v rámci celého podnikatelsko-ekonomicko-politického systému. Tento systém funguje na bázi přísné hierarchie, kdy při jejím nedodržení dochází k odstranění dotyčné osoby z funkce či společenského postavení. Trestná činnost pachatelů korupce je vysoce latentní a českou společností tolerovaná.

3.2.5 Pachatelé informační kriminality

Mezi pachatele informační kriminality můžeme zařadit bez výjimek všechny osoby, které umožňují nelegálně sdílet data a informace třetím stranám nebo tyto informace a data sdílejí nebo i pozměňují samostatně, v rozporu s platnou územní legislativou. Vždy je důležité, v jakém místě na světě je přístupný onen zdroj dat či informací (server, registrovaná doména atd.). Na informační kriminalitu a její pachatele existuje mnoho trestně-právních a obchodně-právních náhledů. Pachatelé informační kriminality začínají být fenoménem naší doby, i když se to v současnosti statisticky výrazně neprojevuje (Kouba 2011). Nemusí být fyzicky ani mentálně vysoce zdatní, avšak musí mít alespoň základní znalosti počítačové gramotnosti. Informační kriminalitu mohou páchat děti a mládež tím, že kopírují a upravují nelegálně šířená umělecká díla. Nebo to mohou být dospělí, kteří umožňují sdílet nelegálně získaná data dalším uživatelům. Spektrum této kriminality může jít až po průmyslovou špiónáž prováděnou ve jménu státního či ekonomického zájmu. Nutno podotknout, že díky internetovému světu se spolupachatelé často ani neznají a ke sdílení dat může docházet i anonymně.

Mezi pachatele informační kriminality patří taktéž ekonomické subjekty, které zneužívají osobní údaje vložené uživateli do internetových sociálních sítí. Tato data jsou dále prodávána marketingovým společnostem za účelem ovlivnění trhu. K možným pachatelům informační kriminality patří i studenti, kteří ve větším množství zneužívají dostupných publikovaných děl a informací a vydávají je ve výzkumných pracích za vlastní. Pachateli se stávají také všichni ti, kdo sdělí osobní údaje cizích osob dalším subjektům, např. zdravotní sestry z porodnic pojišťovacím agentům. Pachatelé informační kriminality jsou všudypřítomní a stejně nebezpeční jako osoby, které páchají jinou hospodářskou trestnou činnost.

4 Sociální okolnosti hospodářské kriminality

Tato kapitola nastíní aktuální podmínky, sociální aspekty, jež jsou dominantními sociálními procesy, které mají významnou souvislost s otázkami hospodářské kriminality. Podrobněji se kapitola zabývá vlivem okolí na potencionálního pachatele hospodářské kriminality.

Můžeme pracovat s předpokladem, že existují určité faktory, které mohou působit na jedince a které mohou vést i k ohrožení společenského systému a jeho institucí. Kriminogenní faktory můžeme chápat jako rizikové činitele, které vyvolávají, podporují či usnadňují páchaní trestné činnosti (Cejp 2010, s. 19–20).

Přestože hospodářská kriminalita bývá veřejností často tiše tolerována, začíná se stávat nejpalčivějším problémem současné doby. Prestižní mezinárodní společnost působící na poli vyhledávání ekonomických a společenských rizik PricewaterhouseCoopers (2012) uvedla, že dle průzkumu, který v roce 2011 provedla, 29 % obchodních společností v České republice se stalo obětí hospodářské kriminality. Sama společnost PricewaterhouseCoopers (2009) ve výsledcích průzkumu, který obdobnou metodou provedla i v roce 2009, dále uvádí, že toto číslo nebude zajisté přesné, neboť většina hospodářské trestné činnosti je objevena spíše shodou náhod než propracovaným systémem odhalování této trestné činnosti.

Samotné množství odhalované a ohlašované hospodářské trestné činnosti je dáno tím, jak na hospodářskou kriminalitu nahlíží sama česká společnost. Můžeme říci, že ta bývá poslední dobou nejčastěji ovlivňována masmédií, dále příklady, které vidí v nejbližším okolí a v neposlední řadě strachem, který představuje legislativa a její správní či trestní sankce.

4.1 Legislativní aspekty

Legislativním působením máme na mysli především mravnostní normy, zákony a podzákonné normy České republiky a dále mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána. Legislativní prostředí a sami legislativci po listopadu 1989 umožnili neobyčejný rozvoj hospodářské kriminality. Samotný převrat v roce 1989 s sebou přinesl stav, kdy ve společnosti došlo k rozkladu společenských hodnot a nové hodnoty ještě nebyly vytvořeny. Je to stav, který byl výše popsán jako stav anomie. Došlo k účelné a spontánní degradaci korekčních, zákonem daných autorit (policie, prokuratury, soudy) a změně společenských hodnot, kdy docházelo k anarchii a rozkrádání národního hospodářství vládnoucími elitami, přičemž celá tato činnost byla prováděna pod zástěrkou vyšších hodnot, jako byla demokracie a tržní hospodářství (Pehe 2011). Tento stav

s většími či menšími odchylkami přetrvává dodnes. Byla nastavena zákonná pravidla pro podnikání, která umožňovala úzké skupině lidí rychle zbohatnout. Mocí zákonodárnou byly předkládány zákony, které byly od počátku připraveny za účelem vyvádění finančních prostředků a majetku státu do soukromých rukou. Tato situace je postupně upravována tlakem mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. I přesto patří Česká republika mezi jediné tři státy na světě, které umožňují vlastnění společností anonymními osobami. Dalšími státy, které umožňují mít anonymní akcie na majitele, v té podobě jako je má Česká republika, jsou Marshallovy ostrovy a Nauru (ČEKIA 2010). Listinné akcie na majitele umožňují skutečným vlastníkům firem zůstat naprosto anonymní před okolním světem. Podle analýzy České kapitálové informační agentury (ČEKIA 2010) z roku 2009 má tyto akcie více než polovina tuzemských akciových společností.

Další významnou skutečností je, že trestní sazby za hospodářskou trestnou činnost jsou oproti obecně nebezpečným trestným činům velmi nízké. Mají zastrašující efekt spíše pro běžného a spořádaného občana než pro skutečně významné pachatele hospodářské kriminality, kteří si mohou dovolit najmout při eventuálním trestním stíhání špičkové obhájce, což končí zpravidla zproštěním obžaloby či zastavením trestního řízení.

4.2 Masmédia

Masmédii máme na mysli rozhlas, tisk, televizi a internet. Při kritickém rozdělení z hlediska mediálního obsahu a podávaných informací lze tato masmédia rozdělit do dvou oddílů. V prvním oddíle jsou masmédia komerční a v druhé zdánlivě nekomerční. Úkolem komerčních masmédií je především vytvářet zisk a až následně sdělovat informace. Do této skupiny patří tisk, rozhlas a televize. Do druhé skupiny, tedy tzv. nekomerčního prostředí, jehož účelem je sdělovat lidské společnosti objektivní informace, patří v dnešní době pouze internet. O nekomerční médium se jedná proto, že internet je otevřeným celosvětovým médiem, do kterého může za určitých podmínek vstoupit každý (vlastník přístroje s připojením k internetu). V tomto virtuálním prostředí si může každý vybrat, sdílet nebo vložit jakoukoliv informaci. Vlády států si však tuto hrozbu šíření necenzurovaných informací uvědomují a dochází k tzv. regulaci internetu.

Masmédia vládnu neobyčejnou mocí, a tou je moc ovlivňovat názory obrovské masy lidí. Velká část české společnosti bere informaci vyslovenou především v televizi za tu jedinou a správnou. Takto získanou informaci vnímá nekriticky a její obsah si následně interpretuje jako svůj názor.

Na tuto skutečnost upozorňuje ve své práci, která se týkala vlivu masmédií, i Kašuba (2011, s. 16–18), který uvádí, že masmédia jsou prostředníkem, který předává nebo zajišťuje přenos informace. Dále uvádí, že tento způsob přenosu informací umožňuje určitým způsobem formovat či manipulovat s veřejným míněním lidí například tím, že jim vnutí to, jak mají určité informace chápat. Poukazuje na to, že pokud je informace dávkována pravidelně v dostatečné míře, jedná se vlastně o dlouhotrvající propagandu, kdy tato může následně vést k demagogii a k trvalému ovlivnění veřejnosti.

Masmédia nás v minulosti i současnosti doslova „bombardují“ zprávami o provinění a korupci policistů, státních zástupců a soudců a nárůstem obecné kriminality. Do popředí se dostávají zprávy z problematických regionů a jako katalyzátor těchto informací slouží poukazování na nacionální kurz české společnosti. Následkem toho jednají lidé ve vzájemných interakcích ve scénáři toho, jak je jim realita prezentována a dochází k paušalizaci. Média realitu prezentují následovně: *Orgány činné v trestním řízení jsou zkorumpované, tudíž korupci zametou pod koberec. Ten, kdo korupci nebo jinou hospodářskou činnost oznámí, bude veřejně dehonestován a v budoucnosti obviněn z jiného trestného činu. Hospodářská kriminalita je fakt, který občane přijmi. Je tu dlouho a bude tu s námi dlouho. A ty se s tím, občane, nějak vyrovnej, protože to stejně neovlivníš.*

Tato a další neustále opakovaná tvrzení masmédií umocňují bezmoc obyčejných lidí, že nemá smysl odporovat zavedenému systému, kde není možnost domoci se spravedlnosti. Finanční magnáti, kteří nehorázně ošidili státní kasu, jsou prezentováni jako beztrestné, nedotknutelné a významné celebrity, které si mohou, bez výjimek, dovolit téměř vše. Je to skutečnost, která významně ovlivňuje pohled společnosti na pachatele a na páchání hospodářské trestné činnosti. Takto vlivem masmédií dochází k tzv. normativní erozi, kdy jsou společností akceptovány pokřivené společenské normy. Na jedné straně představitelé veřejného života určitý typ jednání odsuzují a na straně druhé to samé protiprávní jednání sami páchají (Sochůrek 2009, s. 14).

Samostatnou kapitolou, kterou manipulují média s lidskými masami, jsou průzkumy veřejného mínění, které jsou různými médii různě interpretovány. Za všechny hovoří výzkum, který provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen „CVVM“) Sociologického ústavu AV ČR (2011), a který byl zveřejněn dne 7. července 2011. Výzkum se zabýval stavem spokojenosti v oblastech veřejného života, kdy 84 procent respondentů bylo nespokojeno se stavem korupce a 78 procent respondentů bylo nespokojeno se stavem hospodářské kriminality. Je důležité připomenout, že korupce je jednou z forem hospodářské kriminality. Z uvedeného tak lze kromě jiného vyvodit, že korupce je vnímána jako samostatný problém nezařazený veřejností do širšího sociálně-ekonomického kontextu.

Po získání informace lidé vlivem masmédií získají na určitou otázku vyhraněný názor. Takto utvořený názor je následně často rezistentní k další informaci, která odporuje jejich přesvědčení. Objevuje se u nich tendence se těmito informacím bránit. Lidé jednoduše novou informaci ignorují nebo ji překroutí tak, aby byla slučitelná s jejich přesvědčením. Lidé si neuvědomují, že si ze získaných informací vybírají jen určité části a ty potom v běžné interakci využívají (Hayesová 2003, s. 104). Staví se tak vůči hospodářské kriminalitě do určitého postoje a jednají podle médií nastaveného scénáře.

4.3 Rodina a sociální prostředí

Působení rodiny a sociálního prostředí bývá nejdůležitějším a nejvýznamnějším faktorem, který ovlivňuje názory a postoje jedince. Sociální učení, které probíhá napodobením a přejímáním vzorů umožňuje jedinci osvojit si celé vzorce sociálního jednání a pomáhá naučit se příslušným rolím (Sollárová 2008 s. 52–58). Vztah k normám a k hodnotovému systému přejímáme především od svých vzorů, kterými mohou být jak rodinní příslušníci, tak osoby z širšího sociálního prostředí. Tyto faktory významně ovlivňují postoj jedince k normám a hodnotám společnosti.

4.3.1 Vliv sociálního prostředí

Rodina je primárním nositelem kultury a společenských hodnot. Dítě je rodinou vedeno ke společenskému životu v prostředí, učí se orientaci v prostředí. Rodinná výchova

seznamuje dítě s kulturními vzorci, jakými jsou tradice, mravy, zákony, tabu. Rodiče učí dítě respektovat jejich požadavky a při jejich nedodržení dochází k sankcím (Sollárová 2008, s. 50). Rodina je prvotní instancí sociální kontroly. Pokud je tato prvotní sociální kontrola nefunkční nebo dokonce prezentuje disociální normy jako standard, dochází ke zvnitřnění takto pokřivených norem a jedinec jednající v mezích těchto norem neshledává na svém disociálním nebo asociálním chování nic zvláštního.

Je nutné si uvědomit, že generace dnešních třicátníků a čtyřicátníků, tzv. Husákových dětí, dospívala v době, kdy začal boj proti autoritám. A boj proti autoritám je v nich silně zakořeněn, protože je a byl od roku 1989 všudypřítomný. Měřicí normou České společnosti se po roce 1989 staly peníze a moc z nich vyplývající.

Jak má mít mladý člověk respekt k policii a k zákonům společnosti, když jeho rodina nedodržuje zákony a k policii se chová s despektem a arogancí a ještě tuto skutečnost prezentuje jako normu a formu hrdinství? Tento stav jen podporuje rozvoj hospodářské kriminality. Násilí je společností a rodinou odsuzováno. Odliv veřejných prostředků státu je ale tolerován, protože nikoho nebolí a neteče při něm krev. Pokud je někdo připraven o celoživotní úspory podvodem a je nucen živořit na dávkách, tak je společností odsouzen jako hlupák a v lepším případě je jí ho líto. Pokud však dojde k loupeži, která je provázena drobným násilím a lup je sto korun, dochází u veřejnosti k pobouření. Odrazem společenských hodnot je trestní zákoník, který hospodářské trestné činy v podstatě bagatelizuje a trestné činy týkající se obecné kriminality z hlediska postihu agravuje. Je možné říci, že zákony a jejich dodržování jsou odrazem společnosti. A rodina je její základní jednotkou. Jedinec je pak nastaven do určitého směru, který v rámci konformní společnosti udržuje. V současném vývoji společnosti, který je překotný, nedochází k dostatečnému fixování jedince na rodinu a na její pozitivní vliv. Můžeme si všimnout, že stále častěji si jedinci vybírají své vzory v sociálním prostředí a v médiích než v rodině. S neblahými následky, které ztráta tradičních hodnot přinese, se budeme zanedlouho potýkat ve formě zvýšené kriminality, kterou budou páchat jedinci stále brutálnější a surovějším způsobem.

4.3.2 Činitelé socializace

Socializační činitelé jsou dalším významným faktorem ovlivňujícím postoje jedince. Je faktem, že člověk se vždy pohybuje uvnitř několika skupin a v těchto skupinách plní určité role a jsou od něj očekávány určité postoje k určitým věcem. Odrazem těchto postojů je chování jedince. Sutherland tvrdí, že člověk se zločincem nerodí, ale že se z něj zločinec může stát vlivem sociálního prostředí. Takovýto člověk spáchá trestný čin a své jednání považuje za normu, neboť je mu sociálním prostředím toto jednání předkládáno jako normální. Za zvnitřnění této normy může podle Sutherlanda naučené chování osob, které byly převážně ve styku se zločineckými vzory a převzaly si od nich „normy“ příznivé pro porušování práva. Autor zdůrazňuje, že se na to, aby si jedinec zvnitřnil překroucené normy, musí udržovat častý a intenzivní styk s lidmi ze zločineckého prostředí. Teorie byla nazvána Sutherlandova teorie diferencovaného sdružování (Neumann 2004, s. 97).

Svou teorii Sutherland dále rozvedl v roce 1941, kdy ji aplikoval na tzv. „kriminalitu bílých límečků“ (White collar crime). Kriminalita bílých límečků je podle autora hospodářská kriminalita páchaná osobami z vyšších společensko-ekonomických profesních skupin, kteří vědomě porušují zákony a pravidla profesí, které vykonávají. Upozorňuje na to, že příčinou rozhodně nemůže být finanční nouze, neboť tito lidé se mají nad poměry dobře. Příčinou nemůže být ani kulturní a vzdělanostní úroveň, protože tito jedinci vyrůstali v dobrém sociokulturním prostředí a pro výkon své práce museli zpravidla déle studovat. Sutherland poukazuje na působení vzorů, se kterými se tito úředníci, ekonomové, daňoví poradci setkávali. Jejich vzory se stali bezohlední a úspěšní podnikatelé. Tito jedinci viděli, že se mají dobře, páchají hospodářskou trestnou činností, např. krádeží daně, a jsou prakticky nepostižitelní. Oni se se svými vzory setkávali na úřadech a chtěli mít ty samé prostředky, jako měli oni. To šlo však pouze za cenu páchaní hospodářské trestné činnosti (Štáblová 2008, s. 13; Sochůrek 2009, s. 65 – 66; Neumann 2004, s. 97).

Dnes bychom to mohli nazvat využitím příležitosti při zneužití společenského, úředního či ekonomického postavení za současného použití získaných znalostí, vědomostí a zkušeností pro účel osobního obohacení. Díky způsobu prezentace sdělovacími prostředky, rodinným kruhem a vlivnými sociálními skupinami je na tento způsob páchaní trestné činnosti nahlíženo jako na určitý typ nezákonného, ale zároveň skrytě tolerovaného

a v podstatě trpěného protispolečenského jednání. Není totiž koho litovat, neboť si nedokážeme poškozeného hospodářskou kriminalitou zhmotnit. Poškozeným je především nenáviděný stát, a to veřejnému mínění, a hlavně pachatelům, vyhovuje.

5 Prevence hospodářské kriminality

V této kapitole jsou popsány obecné charakteristické rysy prevence kriminality, včetně jejího dělení, účelu a způsobu provedení. Kromě obecné charakteristiky prevence se kapitola podrobněji zaměřuje na aspekty prevence hospodářské trestné činnosti. Významnou část kapitoly pak zaujímají konkrétní návrhy prevence, která je cílena na eliminaci nejrozšířenějších typů hospodářské trestné činnosti.

5.1 Obecné charakteristiky prevence

Prevence kriminality je nerepresivní opatření, jehož cílem je předcházení páchání kriminality a snižování obav společnosti před touto kriminalitou. Objekty prevence jsou kriminogenní faktory, jako je sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality. Dalšími objekty jsou potencionální nebo skuteční pachatele a také potencionální nebo skutečné oběti trestných činů (Prevence kriminality [online] 2010).

Podle struktury lze prevenci dělit na prevenci situační, prevenci sociální, prevenci viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů (Prevence kriminality [online] 2010). Sociální prevence obsahuje aktivity zaměřené na změnu nepříznivých sociálních, ekonomických a kulturních podmínek. Situační prevence je uplatňována na místech, kde se v určité době objevují určité typy kriminality. Prostřednictvím situační prevence dochází k opatřením, díky nimž se daří kriminogenní podmínky minimalizovat. Těmito opatřeními bývá např. režimová fyzická a technická ochrana. Prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů je založena na koncepci přípravy na kriminální situace a na psychickou připravenost ohrožených osob (Prevence kriminality [online] 2010).

Podle typu preventivních aktivit můžeme prevenci dělit na primární, sekundární a terciární. Do primární prevence můžeme zahrnout výchovné, vzdělávací, volnočasové a poradenské aktivity, při kterých je pozitivně ovlivňována mládež, respektive děti.

Primární prevenci provádí školy, volnočasová centra a především rodina. Sekundární prevence se již zabývá konkrétními jedinci, u nichž je zvýšené riziko, že by se mohli stát pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Zaměřuje se na sociálně patologické jevy, např. na drogovou kriminalitu, extremismus, gamblerství a na samotné okolnosti kriminogenních situací. Terciální prevence je zaměřena na práci s již kriminálně narušenými jedinci. Je zde snaha o podporu resocializace, např. rekvalifikacemi a poradenskou činností. Cílem je nahradit a rekonstruovat nefunkční sociální prostředí (Prevence kriminality [online] 2010)

Kaiser (1994, s. 92) uvádí, že do prevence trestné činnosti patří všechna opatření, jejichž účelem je snížení míry a váhy kriminality, a to opatřeními, která omezují příležitosti podněcující zločin. Toto omezení má být prováděno prostřednictvím přítomnosti schopného ochránce, společenskou kontrolou nebo přímým působením na možného pachatele a také na veřejnost. Účelem prevence podle Kaisera má být ztížení provedení potencionálního trestného činu ovlivněním osoby tak, aby jednala právně konformně a aby sebe i ostatní ochránila od viktimizace nebo, aby přímým působením ochránila okolní sociální prostředí. Kromě výše uvedených rozdělení se Kaiser (1994, s. 94–95) pozastavuje nad tím, že je preferována generální prevence před prevencí speciální, která by se zaměřila na určité druhy kriminality. Uvádí, že prozatímne společnost pracuje v rámci prevence zločinnosti se třemi koncepty. Je to koncept prevence pomocí techniky, náhledu a dohledu. Tyto koncepty zhruba odpovídají technické, speciální a generální prevenci. Do technické prevence hospodářské kriminality patří např. kamerové systémy, čipové karty, čtečky karet či ochranné prvky bankovek. Generální prevence akceptuje generálně preventivní vliv trestu, jehož požadavkem je, aby zastrašil potencionální pachatele a působil všeobecně pozitivně i na ostatní společnost. Generální prevence by měla působit podle této teze na zločin jako na určitý sociální jev, avšak nevyjadřuje se ke kriminalitě jako ke zločinu individuálnímu, a to zvláště u prevence recidivy osob, které se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody. Generální prevence je totiž směřována především k potencionálním pachatelům trestné činnosti. Řešení by měla podle Kaisera nabízet individuální prevence. Její smysl je v tom, že jejím adresátem je přímo konkrétní pachatel a má zabránit potencionální recidivě. Spočívá v zacházení s pachatelem, odstrašení nebo zneškodnění a zajištění pachatele před tím, aby následně páchal trestnou činností.

5.2 Prevence hospodářských trestných činů

Primární prevencí hospodářské trestné činnosti jsou výchovné a vzdělávací aktivity zaměřené na pozitivní hodnotový systém společnosti. Preventivně působí informace z médií o zadržení či odsouzení pachatelů hospodářské trestné činnosti. Důležitou prevencí hospodářské kriminality je legislativě upravená případná trestnost jednání pachatele hospodářské kriminality a možný následek jeho jednání, kdy následkem může být i nepodmíněný trest. Dalším dobrým příkladem primární prevence je např. ochrana bankovek a šeků před paděláním.

Sekundární prevence, která se týká potencionálních pachatelů hospodářské trestné činnosti, může spočívat např. v proškolení pracovníků bank či spořitelen v tom, jak rozpoznat takové jednání, které by mohlo vyústit ve spáchání hospodářského trestného činu, nebo které naznačuje již páchaný trestný čin. Do sekundární prevence lze zařadit i centra sociální pomoci, která pomáhají osobám bez prostředků dostat se z předlužení. Toto předlužení zpravidla vzniklo v souvislosti se vznikem půjčky či koupí věci prostřednictvím úvěrové společnosti a nemožností tento úvěr či půjčku splácet. Centra sociální pomoci umožňují osobám, které splňují jasně dané požadavky, možnost osobního bankrotu, místo toho, aby se tyto osoby obrátily na lichváře či jiné subjekty, které jim sice půjčí prostředky na umoření dřívějšího dluhu, avšak za naprosto nepřiměřený úrok, což vede k dalším osobním problémům daného jedince a primární problém zůstává nevyřešen.

Terciární prevence hospodářské kriminality je prováděna již během výkonu trestu odnětí svobody výchovným působením vězeňských pedagogů. Po ukončení výkonu trestu působí na propuštěné osoby v rámci terciární prevence především Probační a mediační služba a různé nestátní organizace (Diakonie ČCE, Emauzy, Armáda spásy). Potřebným osobám se snaží pomoci např. umožněním rekvalifikace či zprostředkováním jiných vzdělávacích kurzů, nebo pomocí se zajištěním bydlení. Hlavním cílem této terciární prevence je to, aby se jedinec propuštěný z výkonu trestu co nejrychleji začlenil do běžné společnosti, to znamená, aby měl kde bydlet a kde pracovat, a tím si získávat prostředky na živobytí legální cestou a nedocházelo k opětné kriminalizaci jedince.

Konkrétnější návrhy prevence k jednotlivým typům jednání pachatelů hospodářské trestné činnosti jsou uvedeny v následující kapitole.

5.3 Návrhy prevence

Prevence hospodářské trestné činnosti má svá specifika, která ji odlišují od obecné prevence kriminality. Tato specifika se odvíjejí od konkrétního jednání pachatele a od konkrétního hospodářského trestného činu, na který se zaměříme. Není možné obsáhnout návrhy speciální cílené prevence na všechny trestné činy, které jsou označovány jako hospodářské. Můžeme však vybrat ty, u kterých v budoucnu předpokládáme, že budou pro společnost největší finanční a kriminální zátěží, o čemž bude hovořeno v další části textu.

5.3.1 Pojistné podvody

Pojistné podvody a jejich následky se zdánlivě netýkají každého jednotlivce. Opak je pravdou. Pojistné podvody zdražují pojistné. Ztráty z pojistných podvodů se rozpočítávají do běžného pojistného a do každé pojistky. Zdražují pojištění domácnosti, životní pojištění, havarijní pojištění a povinné ručení. Pojistné podvody jsou především latentní trestnou činností s vysokou společenskou škodlivostí. Jsou specifické tím, že poškozeným je zpravidla pojišťovna. Ta je zpravidla také oznamovatelem trestné činnosti, pokud na ní orgány činné v trestním řízení nepřijdou sami.

Prevence pojistných podvodů by měla spočívat především v represí a v řízené spolupráci při odhalování této trestné činnosti. Mělo by dojít ke vzniku centrálního registru pojištěnců, ve kterém by měli být evidovány všechny pojistné události. Tímto by byly evidovány indikátory, na základě kterých lze trestný čin dohledat. Těmito indikátory jsou, jak uvádí Chmelík, Porada, Pršal (2000, s. 25) např. častá změna pojistitelů, zatajení dřívějších postihů, zatajení průběhu pojistné události či několik škod v průběhu krátkého období. Dále by měla být posílena interní preventivní a vyšetřovací oddělení pojišťoven, která se zabývají odhalováním pojistných podvodů. Hlavním problémem při odhalování pojistných podvodů v současnosti je fakt, že v rámci konkurenčního boje nedochází k výměně informací mezi pojišťovnami a osoby páchající pojistné podvody se bez omezení přeregistrovávají mezi pojišťovnami. K pojišťovně poté přichází „čistý klient“, který po

několika splátkách předstírá pojistnou událost nebo udržuje škodu, která při pojistné události vznikla. Až následně se zjistí, pokud se to někdy zjistí, že obdobná škoda byla v minulosti uplatňována u jiné pojišťovny. Centrem, kde se tyto informace o pachatelích setkávají, je policejní orgán. A to už je pozdě. Prokazování pojistného podvodu zpětně je zpravidla časově a finančně náročné nejen pro policii, ale i pro samotné pojišťovny. Generální prevenci prováděnou médii, rodinou a sociálním prostředím lze vzhledem k nízké výši případného trestu a k nízké míře objasnění považovat v případě pojistných podvodů jako neúčinnou.

5.3.2 Protikorupční opatření

Ač se to možná bude zdát neuvěřitelné, preventivní opatření proti korupci jsou jednoduchá a funkční. Mají však jednu nevýhodu. Nejsou v České republice zavedena. Korupci lze v České republice odstranit pouze technickými prostředky a legislativou. Politické a mediální působení na jedince je spíše prokorupční a prezentace médií se kloní spíše k názorové ambivalenci. Účinná protikorupční opatření používaná v rámci prevence korupce jsou: transparentní výběrová a nabídková řízení oznámená a prováděná formou veřejné vývěsky, ověřitelné a přezkoumatelné závěry výběrových komisí, daňová přiznání všech osob, kterých se týká rozhodování o zakázkách, zrušení akcí na majitele, uvedení v účinnost Zákon o státní službě č. 218/2002 Sb., který byl vyhlášen dne 28.5.2002, zavedení přímé odpovědnosti vedoucích pracovníků ve státní správě včetně zvýšené trestně právní odpovědnosti za způsobenou škodu, posílení pravomocí orgánů činných v trestním řízení, zásadní zvýšení trestní sazby u hospodářských trestných činů souvisejících z korupcí a zavedení zkoušek spolehlivosti, kterou by prováděli orgány činné v trestním řízení.

V této souvislosti můžeme ze zkušenosti hovořit o tom, že v průměru je každá státní zakázka předražena o 10 až 15 %. To znamená, že některá zakázka nemusí být předražena vůbec a některá může být předražena o více než 100 procent. Příkladem je např. praní policejních uniforem, stavba silnic a dálnic včetně stavby mýtných systémů, zakázky na vozy Pendolino, zakázky Českých drah a další. Samostatnou kapitolu týkající se korupce by si zasloužil tok dotací z Evropských fondů, kdy Evropská komise dokonce pohrozila

ukončením financování v souvislosti se zjištěnými korupčními kauzami týkajícími se Regionální rady Severozápad.

5.3.3 Daňová trestná činnost

Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, zdravotního pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti je v České republice vcelku obvyklé jednání. Obcházení této povinnosti se stalo „národním sportem“, který má jediného protivníka, a tím je Finanční úřad. Riziko daňové kontroly se všemi svými nástroji je nejúčinnějším nástrojem prevence daňové trestné činnosti. Činnost orgánů policie při odhalování a prověřování daňové trestné činnosti je ztížena tím, že až na Útvar odhalování korupce a finanční kriminality nemají ostatní útvary možnost vyžadovat informace přímo od správce daně. Přitom nejvíce se daňové trestné činy odhalují na úrovni okresů a krajů. Ty si však musí souhlas k informacím z daňového řízení opatřit cestou státního zástupce. Což je zpravidla zdlouhavé a právně poměrně složité.

Jako prevence daňové trestné činnosti by mělo největší úspěch zrušení akcí na majitele, zrušení výjimek v daňovém řízení, navýšení pracovníků provádějících daňové kontroly, zvýšení trestní sazby za daňové trestné činy, legislativní úprava vstupu policejních orgánů do daňového řízení a především zakomponování závažných hospodářských trestných činů do výčtu trestných činů, pro které je možné vyžádat odposlechy hovorů tak, jak to bylo v minulosti. V preventivních opatřeních byla vyjmenována jenom represe. Bohužel, jiná volba není. V tomto případě je nutné se podívat na „švarcsystém“ zaměstnávání statisíců živnostníků ve velkých firmách za účelem neodvedení daně nebo na tisíce českých společností v daňových rájích, které dostávají obří státní zakázky. Jejich jediným důvodem, proč tak konají, je neodvedení daní do státního rozpočtu. Díky nízkému a neúspěšnému výběru daní jsou kráceny veřejné rozpočty. Jedná se zpravidla o rozpočty jejichž největšími náklady jsou mandatorní výdaje. Kráceny jsou rozpočty ministerstev, která „nejméně vyprodukují a nejvíce utrácí“. Těmito ministerstvy jsou ministerstvo školství, ministerstvo vnitra a ministerstvo práce a sociálních věcí.

6 Průzkum pachatelů hospodářské kriminality

6.1 Charakteristika průzkumu

Cílem bakalářské práce je popsat typické znaky hospodářské trestné činnosti a zjistit charakteristické vlastnosti jednotlivých skupin pachatelů páchajících hospodářskou trestnou činností ve vybraném regionu s ohledem na její prevenci. V předchozí části práce bylo popsáno, co je hospodářská trestná činnost, kdo je pachatelem hospodářské trestné činnosti a kdo se hospodářskou trestnou činností zabývá. Tato část si klade za cíl získat a následně prezentovat bližší informace k osobě pachatele hospodářské trestné činnosti, k čemuž byla zvolena metoda průzkumu.

6.2 Účel průzkumu a výzkumný problém

Účelem průzkumu bylo zjistit, zda sociální minulost a přítomnost respondentů má statisticky významný vztah k typu páchané hospodářské kriminality a zda osobnostní charakteristiky pachatelů mají významný statistický vztah k páchání určitého typu hospodářské trestné činnosti. Výzkumná otázka tohoto průzkumu zněla: Jaké jsou typické znaky hospodářské trestné činnosti a jaké jsou charakteristické vlastnosti jednotlivých skupin pachatelů páchajících hospodářskou trestnou činností ve vybraném regionu s ohledem na její prevenci?

6.3 Předpoklady a proměnné

Pro účely kvantitativního průzkumu byly stanoveny tyto předpoklady:

1. Hospodářskou trestnou činností páchají ve většině případů pachatelé s vysokoškolským vzděláním.

Operacionalizace:

Za pachatele hospodářské trestné činnosti lze považovat osoby, které se nenásilnou (humánní) formou snaží obohatit na úkor druhých zpravidla bez použití fyzického násilí, při použití sociálně-ekonomických znalostí a dovedností. Pro účel průzkumu byly za pachatele hospodářské trestné činnosti považovány osoby, jejichž trestný čin byl podle

takticko-statistické klasifikace zařazen do kategorie hospodářských trestných činů, přičemž tato klasifikace je povinně uváděna v každém formuláři o trestném činu.

2. Hospodářskou trestnou činnost páchají osoby s vyšším sociálním postavením.

Operacionalizace:

Vyšším sociálním postavením bylo pro účely průzkumu myšleno pracovní zařazení na vyšších manažerských postech nebo osoby provozující podnikatelskou činnost. Tento termín a jeho specifikace je používán v ESKK a je vysvětlen v číselníku takticko-statistické klasifikace. Konkrétně byly do skupiny osob s vyšším sociálním postavením zařazeny tyto osoby: vedoucí provozovny nebo prodejny, lékař, herec, umělec, podnikatel, vedoucí hospodářský pracovník (ředitel, náměstek), státní zástupce, soudce, příslušník ozbrojených sborů, poslanec zastupitelských sborů, politický pracovník, pracovník na úseku státní řízení a správy, pracovník vědy a výzkumu, finanční úřední (banky a pošty), vysokoškolský student, pracovník banky a pracovník ostatních finančních subjektů.

3. Hospodářskou trestnou činnost páchají osoby pocházející z rodinného prostředí tzv. inteligence.

Operacionalizace:

Pro účel průzkumu byli pachatelé rozděleni do skupiny výchovného prostředí inteligence a ostatního výchovného prostředí, přičemž tyto kategorie jsou opět nedílnou součástí ESKK. Prostředí inteligence je samostatnou položkou ve formuláři o pachateli trestného činu, za ostatní výchovná prostředí bylo považováno prostředí dělnické, zemědělské, prostředí jiné rodiny, mimo rodinu či v ústavu.

4. Počet netrestaných pachatelů hospodářské trestné činnosti výrazně, tj. minimálně dvojnásobně, převyšuje počet pachatelů recidivistů.

U každého pachatele je do povinně vyplňovaného formuláře vždy zaznamenán údaj o případném dřívějším trestu, přičemž tento faktor může nabývat hodnot buď recidivista, nebo dříve netrestaný.

5. Hospodářskou trestnou činnost páchají bez rozdílu ženy i muži.

Operacionalizace:

Pohlaví bylo v průzkumu, stejně tak jako v původním formuláři, rozděleno na ženské a mužské.

6. Hospodářská kriminalita není páchána nezletilými.

7. Hospodářská kriminalita není páchána mladistvými.

Operacionalizace 6. a 7. předpokladu:

Věkový faktor byl rozdělen na tři kategorie, a to nezletilí (od narození do 14 let), mladiství (od 15 do 17 let) a dospělí (od 18 let).

6.4 Cílová populace a výběr vzorku

Do průzkumu byli zahrnuti všichni pachatelé hospodářské trestné činnosti v Ústeckém kraji za uplynulé dva roky, tj. 2010 a 2011. Toto období bylo vybráno z toho důvodu, že do 31. 12. 2009 platil trestní zákon č. 140/1961 Sb., kde byla odlišná právní i paragrafová kvalifikace jednotlivých hospodářských trestných činů od v současné době platného trestního zákoníku, tedy zákona č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010. Výběr vzorku byl tedy absolutní, čímž bylo dosaženo velmi vysoké spolehlivosti získaných dat a následných závěrů. Aby však nedošlo ke špatné interpretaci, je zapotřebí zmínit následující upřesňující informace. Do průzkumu byli zahrnuti všichni pachatelé hospodářské trestné činnosti, u nichž bylo stíhání a vyšetřování započato policejním orgánem Ústeckého kraje. To znamená, že důležitým faktorem pro zařazení pachatele do průzkumu nebylo místo jeho trvalého pobytu (pachateli nemusely být pouze osoby s trvalým pobytem v Ústeckém kraji), ale místo, kde byl hospodářský trestný čin policejním orgánem odhalen a kde bylo zahájeno stíhání a vyšetřování.

6.5 Metoda sběru dat

Průzkum byl proveden metodou studia dokumentů. Zdrojem dat byly formuláře o známém pachateli, dále jen "FOPACH", a formuláře o trestném činu, dále jen "FOTRČ", které jsou zpracovány do Evidenčně statistického systému kriminality, dále jen "ESSK". Primárním účelem sběru dat do těchto formulářů je především tzv. psychologické portrétování pachatele. Z tohoto důvodu, kromě jiných skutečností, uvedené formuláře

obsahují o pachateli následující data: věk, pohlaví, rodinný stav, stupeň vzdělání, recidivu, zaměstnání, současné postavení, sociální původ a inteligenci (Straus, Vavera 2010, s. 167). Tyto formuláře je povinen vyplnit každý zpracovatel trestního spisu, jestliže je konkrétnímu pachateli sděleno obvinění (Zákon č. 141/1961 Sb., § 160 odst. 1, 5). Sestavy ESSK obsahují zpracovaná data z FOPACH a FOTRČ z celé České republiky. Správcem těchto dat je analytický útvar Policejního prezidia. Velká část těchto dat je po úpravě prezentována veřejnosti na internetovém portálu Ministerstva vnitra. Ostatní data jsou přístupná pouze pro vnitřní potřebu. Statistická data ze systému ESSK bez osobních údajů či jiných osobních identifikátorů lze při souhlasu analytické útvaru Policejního prezidia prezentovat i mimo útvary policie.

Konkrétní data pro průzkum byla získána ze dvou základních statistik, a to Statistického vykazování hospodářské trestné činnosti a Statistického vykazování pachatelů hospodářské trestné činnosti

Statistické vykazování hospodářské trestné činnosti provádí každý příslušný útvar policie zabývající se odhalováním a vyšetřováním hospodářské trestné činnosti. Do těchto útvarů patří na úrovni okresů oddělení hospodářské kriminality každého územního odboru, Obvodních ředitelství Praha I-IV, Městských ředitelství v Brně, Plzni a v Ostravě. Na úrovni krajů vykazují hospodářskou trestnou činnost odbory hospodářské kriminality jednotlivých krajů a Krajského ředitelství v Praze. Obdobně statistiky vykazuje Útvar pro odhalování korupce a finanční kriminality a Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. Tyto útvary by měli zpracovávat veškerý nápad hospodářské trestné činnosti v České republice. O tom, zda se jedná o hospodářský trestný čin a o konkrétním zpracovateli tohoto činu rozhoduje služební funkcionář. Tento čin se poté vykazuje ve statistice jako hospodářský trestný čin, přestože právní kvalifikace tohoto činu může dle názvu spadat do působnosti vyšetřování a odhalování obecné kriminality. Typickým příkladem je např. trestný čin podvod, zpronevěra, maření úkolu úřední osoby z nedbalosti, krádež, zneužívání pravomoci úřední osoby, neoprávněné užití osobního vozidla.

Statistické vykazování pachatelů hospodářské trestné činnosti se provádí obdobně jako u vykazování hospodářské trestné činnosti. Toto statistické vykazování slouží společně s vykazováním hospodářské trestné činnosti kromě jiného k posouzení nápadu

hospodářské trestné činnosti, trendu hospodářské trestné činnosti a k porovnání zatíženosti jednotlivých útvarů policie. Není známo, bohužel, že by se tato data policií cíleně používala k primární, sekundární či terciární prevenci hospodářské trestné činnosti.

6.6 Průběh výzkumu a zpracování dat

Po vyžádání souhlasu s uveřejněním dat bez osobních údajů byla provedena selekce dat ze systému ESSK pro Ústecký kraj za rok 2010 a 2011 v interní databázi policie České republiky. Interní databáze je umístěna na intranetových stránkách Policejního prezidia České republiky a obsahuje širší rozsah informací oproti přehledům uvedeným na portálu Ministerstva vnitra. Pro účely průzkumu nás zajímaly údaje týkající se hospodářské kriminality v číselníku označeném TSK (Takticko statistická kvalifikace) 801 až 890. Z toho vyplývá, že za hospodářské trestné činy se považuje 90 skutkových podstat z trestního zákoníku. V dostupné databázi jsou všechna data označena pouze číslicemi. Pod těmito čísly jsou ukryta data, která jsou pro průzkum významná. Významnými daty byl počet spáchaných hospodářských trestných činů na definovaném území, recidiva pachatelů, věk pachatelů s rozlišením na nezletilé, mladistvé a ostatní pachatele, a zda hospodářský trestný čin spáchali muži či ženy. Dále bylo zkoumáno sociální postavení, respektive zaměstnání pachatele, vzdělání a výchovné prostředí.

Výstupy z Evidenčně statistického systému kriminality jsou vedeny v kódech, tudíž pro potřeby tohoto průzkumu byly tyto kódy pomocí číselníku, vydaného Odborem systémového řízení a informatiky Policejního prezidia České republiky, dekodovány. Po dekodování pomocí číselníku a dosazení dat byly zjišťovány jednotlivé hodnoty četnosti u každé položky. Tyto hodnoty byly procentuálně zpracovány, kdy hodnotě sto procent odpovídal celkový počet pachatelů hospodářské trestné činnosti vyšetřované Krajským ředitelstvím Ústeckého kraje za příslušné období.

6.7 Výsledky průzkumu

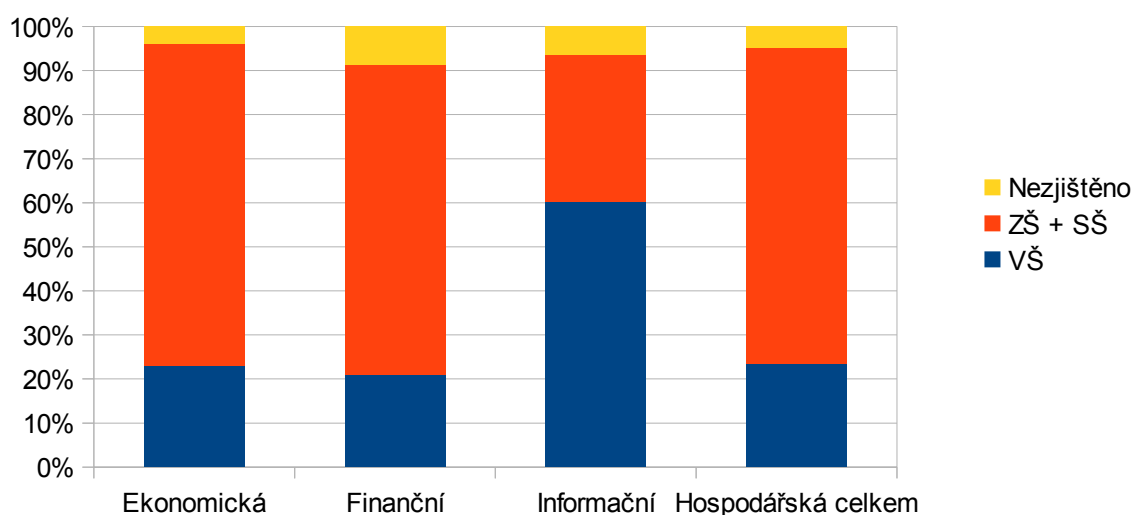
V této kapitole jsou uvedena významná data získaná průzkumem a jejich interpretace ve vztahu ke stanoveným předpokladům. Pro větší přehlednost bylo i ve výsledcích průzkumu použito rozdělení hospodářské kriminality tak, jak je uvedeno i v teoretické části

práce, tedy na ekonomickou, finanční a informační. Toto rozdělení přineslo nejen větší přehlednost, ale umožnilo i získat některé zajímavé informace týkající se odlišnosti jednotlivých forem hospodářské kriminality.

Pro spáchání hospodářského trestného činu v období od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2011 bylo Policií České republiky Ústeckého kraje stíháno nebo vyšetřováno celkem 3295 osob. Z tohoto počtu bylo 2676 pachatelů ekonomické kriminality, 541 pachatelů finanční kriminality a 78 pachatelů informační kriminality.

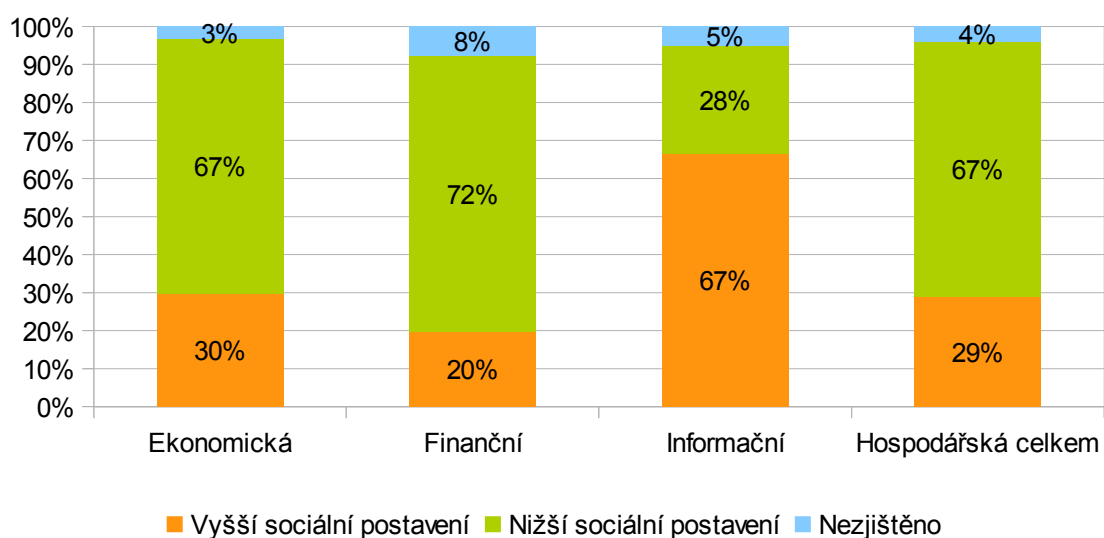
V prvním předpokladu jsme uvedli, že hospodářskou trestnou činností páchají pachatelé s vysokoškolským vzděláním. Průzkumem bylo zjištěno, že vysokoškolské vzdělání mělo celkem 773 pachatelů hospodářské trestné činnosti, což je z celkového počtu pachatelů pouhých 23%. Pokud bychom se ale na problematiku hospodářské kriminality podívali detailněji, pak zjistíme, že jsou zde výrazné rozdíly ve vysokoškolském vzdělání u jednotlivých typů hospodářské kriminality. Vůči výše uvedeným 23% z hospodářské kriminality jako celku se výrazně odlišuje kriminalita informační. U informační kriminality je totiž podíl vysokoškolsky vzdělaných jedinců více než polovina, konkrétně 60%. Předpoklad se tedy nepotvrdil, neboť v naprosté většině případů jsou pachateli hospodářské kriminality lidé s maximálně středoškolským vzděláním. Zmíněné specifikum u informační kriminality je ale zajisté důležitým faktem. Na druhou stranu je ale tento fakt poměrně snadno vysvětlitelný. K provádění informační kriminality je vysokoškolské vzdělání bezesporu výhodnou základnou, neboť poskytuje potřebné znalosti a dovednosti v oblasti informačních technologií. Uvedené výsledky názorně prezentuje graf č. 1.

Graf č. 1 Vzdelání pachatelů hospodářské kriminality

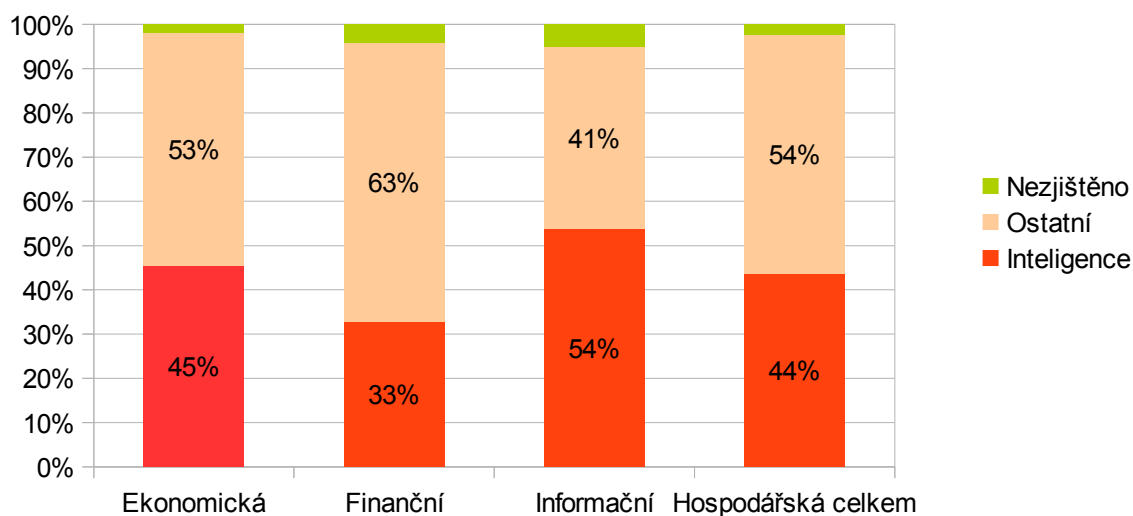
Druhý předpoklad našeho průzkumu se zaměřoval na zaměstnání pachatelů, přičemž se předpokládalo, že hospodářskou trestnou činnost páchají osoby s vyšším sociálním postavením, tedy na vyšších manažerských postech nebo provozující podnikatelskou činnost. Data z průzkumu ukazují, že pro zvolený vzorek respondentů stanovený předpoklad neplatí, neboť pachatelé s vyšším společenským statutem, tak jak byl definován v operacionalizaci druhého předpokladu, byla spáchána ani ne třetina hospodářských trestných činů. Většina (konkrétně 67%) pachatelů byli lidé s tzv. nižším sociálním statutem, tedy jedinci neuvedení v seznamu zaměstnání spadajících do vyššího společenského postavení. Pokud bychom hospodářskou kriminalitu opět rozdělili na již zmíněné tři části, pak kriminalita ekonomická a finanční plně zapadá do celkového průměru hospodářské kriminality jako celku, neboť i u těchto dvou dílčích složek je evidentní vyšší zastoupení osob s nižším sociálním statutem. Opačný poměr lze sledovat pouze u kriminality informační, kde počet osob s vyšším sociálním postavením dosahuje 67%. Uvedená data je možno srovnat v grafu č. 2.

Graf č. 2 Sociální postavení pachatele

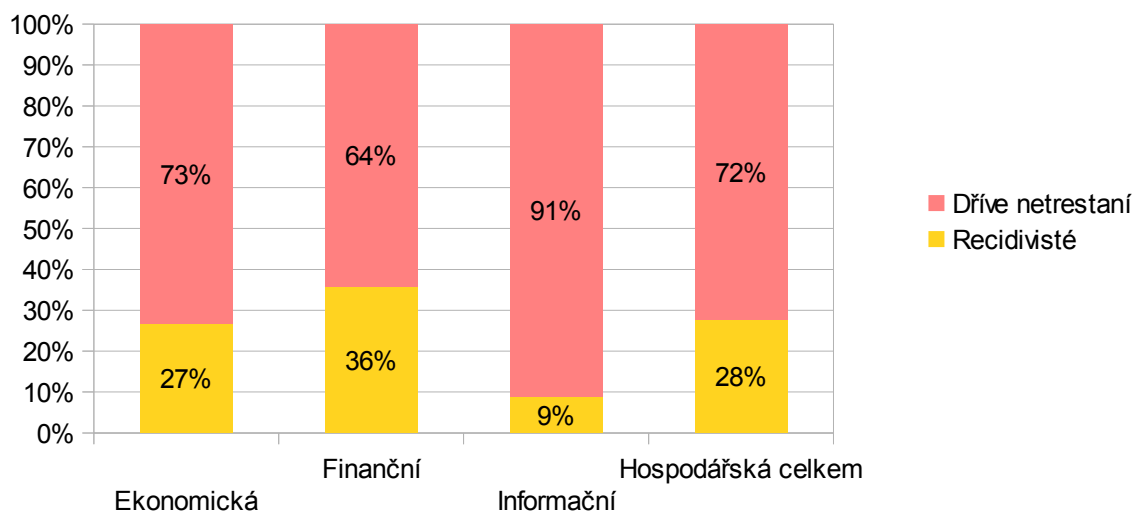
Náš další předpoklad tvrdil, že hospodářskou trestnou činnost páchají osoby pocházející z rodinného prostředí tzv. intelligence. Při zhodnocení dat týkajících se této problematiky je patrné, že tuto hypotézu nelze spolehlivě ověřit ani vyvrátit, jak možno posoudit z grafu č. 3. Přestože i zde mírně převažuje procentuální zastoupení jedinců v kategoriích jiných, než je prostředí intelligence, nelze tyto výsledky pokládat za zcela evidentní důkaz. Ani jedna skupina (ani intelligence ani ostatní výchovné prostředí) nijak signifikantně nepřevažuje a jejich poměr je spíše vyrovnaný. I zde je opět patrná mírná odlišnost informační kriminality od dalších dvou skupin, ovšem nikoliv tak výrazná jako v předešlých případech. Uvedené výsledky tak neposkytují zcela spolehlivou odpověď na předložený předpoklad a spíše bychom zde mohli vidět prostor pro případný další, podrobnější výzkum, který by se zabýval výchovným prostředím detailněji.

Graf č. 3 Rodinné prostředí pachatele

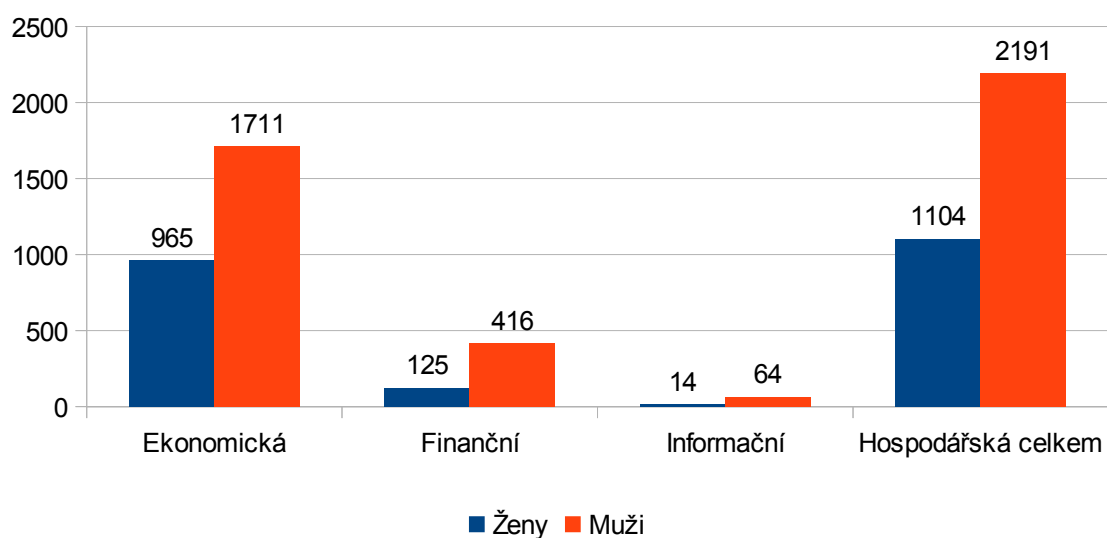
V průzkumu bylo dále zjišťováno, jakou měrou se na hospodářské trestné činnosti podílejí recidivisté. Přestože z grafu č. 4, který tato data znázorňuje, je patrné, že většina hospodářských trestných činů je páchána pachateli bez záznamu v Rejstříku trestů, skupina recidivistů není nikterak malá! Nejmenší zastoupení recidivujících osob nalezneme opět u kriminality informační, pouze 9% pachatelů. U kriminality ekonomické je to ale 27% a u kriminality finanční dokonce 36%, což nejsou malá čísla. Hospodářská kriminalita jako celek je pak v 28% páchána recidivisty a stanovený předpoklad byl tedy pro zkoumaný vzorek respondentů platný, neboť skupina dříve netrestaných osob je minimálně dvojnásobně větší, než skupina recidivistů.

Graf č. 4 Zastoupení recidivistů

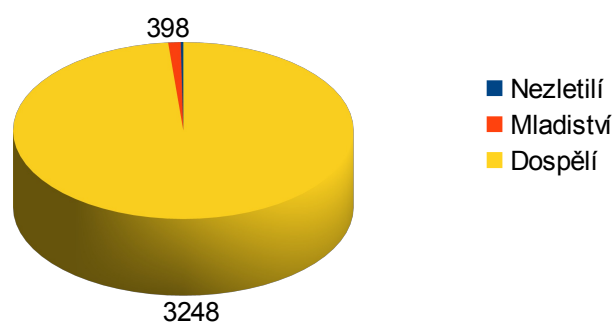
Dalším zajímavým faktorem, kterým se průzkum zabýval, byla závislost páčání hospodářské kriminality na pohlaví, přičemž hypotéza tvrdila, že zde rozdíl není. Výsledky průzkumu jsou uvedeny v grafu č. 5, přičemž je evidentní, že zde rozdíl mezi pohlavími je. Ze všech pachatelů hospodářské kriminality za zkoumané dva roky bylo 2191 mužů a pouze 1104 žen. Pohlaví tedy rozhodně nejsou zastoupena rovnoměrně, muži představují dvě třetiny a ženy pouhou třetinu všech pachatelů. Pro daný vzorek respondentů tedy platí, že páčání hospodářské trestné činnosti s pohlavím pachatele statisticky významně souvisí.

Graf č. 5 Rozdělení pachatelů podle pohlaví

Šestý a sedmý předpoklad našeho průzkumu předpokládal, že hospodářská kriminalita není páchána nezletilými a mladistvými. Jak je patrné z grafu č. 6, tyto předpoklady se ukázaly pro zkoumaný vzorek jako platné. Z celkového počtu 3295 pachatelů bylo pouze 8 nezletilých a 39 mladistvých. Naprostá většina hospodářských trestných činů je tedy páchána dospělými jedinci.

Graf č. 6 Věkové složení pachatelů

6.8 Shrnutí výsledků průzkumu a diskuse

Na počátku průzkumu bylo stanoveno celkem 7 předpokladů a definovány obsažené proměnné. K ověření předpokladů byly detailně prostudovány výše popsané interní dokumenty Policie České republiky a byla z nich extrahována potřebná data. Tato data byla dle jednotlivých předpokladů uspořádána do tabulek, ze kterých byly vytvořeny grafy znázorňující jednotlivé výsledky.

Z výsledků průzkumu uvedených v předchozí kapitole lze shrnout následující údaje. Hospodářskou trestnou činnost jako celek (bez ohledu na její dílčí typy) páchají většinou osoby s maximálně středoškolským vzděláním a s jiným než vyšším sociálním statusem. Co se týče výchovného (rodinného) prostředí, nebylo zjištěno markantních rozdílů mezi prostředím tzv. inteligence a ostatními výchovnými prostředími. Bylo ověřeno, že hospodářská trestná činnost je většinou páchána osobami dříve netrestanými, ale je zapotřebí poukázat na to, že recidivisté nejsou zanedbatelnou množinou pachatelů. Při zjišťování pohlaví pachatelů bylo evidentní, že hospodářská trestná činnost je spíše parketou mužského pohlaví. Nakonec se průzkum zabýval věkem pachatelů, přičemž byl ověřen předpoklad, že naprostá většina pachatelů jsou pachatelé dospělí, neboť nezletilí a mládež tvoří minimální zastoupení pachatelů této trestné činnosti.

K průzkumu je zapotřebí dodat, že byly zjištěny poměrně signifikantní rozdíly ve zkoumaných faktorech při srovnání hospodářské kriminality jako celku a jejích dílčích částí. Ekonomická a finanční kriminalita zpravidla příliš nevybočovala z celkového průměru pro hospodářskou kriminalitu jako celek, ale kriminalita informační ano. Z uvedených výsledků je možno vyčíst, že v případě informační kriminality je pachatelem častěji člověk s vyšším vzděláním, vyšším sociálním statusem a pocházející z výchovného prostředí tzv. inteligence. Zastoupení recidivistů je v případě informační kriminality také mnohem nižší než u dalších dvou skupin.

Lze tedy říci, že teorie tzv. bílých límečků rozhodně neplatí pro hospodářskou kriminalitu jako celek. Ba naopak, kriminalita ekonomická a finanční je mnohem častěji páchána osobami s nižším vzděláním a jiným než vyšším sociálním statusem. Teorie tzv. bílých límečků by tedy mohla být na základě tohoto průzkumu použita pouze v případě kriminality informační.

V neposlední řadě bychom zde rádi uvedli některá srovnání s již známými fakty uvedenými v teoretické části práce, především pak v kapitole 4.1 s názvem Specifikace pachatelů. Marešová a Blatníková (2010, s. 90) upozorňují, že hospodářskou kriminalitu páchají především muži, přičemž tento závěr je totožný se závěrem našeho průzkumu, kdy muži byli pachateli ve dvou třetinách hospodářských trestných činů. K závěru, že hospodářská kriminalita je páchána především muži, dospěl i uvedený výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Scheinost, aj. 2004, s. 74 až 82).

Kuchta (2005, s. 354) sice prezentuje nejčastějšího pachatele hospodářské kriminality jako rafinovaného, vzdělaného, dobře situovaného člověka, který má dobré kombinační vlastnosti, ale zároveň upozorňuje na trend, kdy se zvyšuje počet pachatelů z nižších vrstev společnosti. A toto bylo ověřeno i naším průzkumem, kdy pachatelé z vyšších vrstev společnosti a s vyšším vzděláním představovali významný podíl pouze u informační kriminality, ale u hospodářské kriminality jako celku byli v menšině. V souladu s tímto tvrzením byl v teoretické části práce zmíněn názor Čírtkové, která uvádí, že pojem tzv. bílých límečků sice neztrácí na aktuálnosti, ale zdůrazňuje, že pachatelem hospodářské kriminality může být kdokoliv, a to zcela nezávisle na svém sociálním postavením.

6.9 Navrhovaná opatření

V kapitole 5.2 jsme se zabývali návrhy možných preventivních opatření, která vyplývala zejména ze studia odborné literatury. V této kapitole se pokusíme navrhnout opatření vyplývající z praktických zkušeností a zejména z provedeného průzkumu. Na začátek je třeba uvést, že případná preventivní opatření je nutné provádět vždy ke konkrétnímu typu páchané hospodářské trestné činnosti s ohledem na konkrétní skupinu pachatelů, kteří jí páchají.

Pokud bychom chtěli preventivně působit na pachatele ekonomické kriminality, bylo by vhodné s ohledem na zjištěné vzdělání zvýšit ekonomickou a finanční gramotnost obyvatel. Zvýšení ekonomické a finanční gramotnosti by mělo být prováděno prostřednictvím masmédií. Především veřejnoprávní masmédiá by měla v cílených programech vysvětlovat problematiku půjček a úvěrů. Jedná se především o zkratky, které

finanční instituce používají a které ovlivňují výši celkového úročení půjčky či úvěru, např. p. a. nebo RPSN. Veřejnoprávní masmédia by měla dále vysvětlovat finanční plánování domácnosti, při kterém máme na mysli dobré rozložení finančních prostředků na celý běžný měsíc (od výplaty k výplatě, od dávky k dávce).

Dalším potřebným krokem by bylo zjednodušení daňového řízení a odstranění výjimek z daňového řízení. V současné době má daňové řízení značné množství výjimek na určité komodity a na určité druhy výrobních a nevýrobních činností. Některé komodity a některé služby jsou dotovány jak Evropskou unií, tak samotným státem. Významné by též bylo zrušit nebo nepoužívat výjimku, kterou je možnost ministra financí zrušit vybraným subjektům sankci za nesplnění daňové povinnosti.

Potencionální pachatelé finanční kriminality by měli být v masmédiích upozorňováni, že trestní sazby za padělání peněz jsou obdobně vysoké jako za násilné trestné činy. Měli by být upozorňováni, že např. i pokus udání padělané bankovky do oběhu je trestným činem s vysokou trestní sazbou. Bankovní oběživo, cenné papíry nebo stravovací poukázky mají ochranné prvky, na základě kterých lze určit, že se jedná o padělek. Bankovní úředníci i pokladní v obchodech mohou jednoduchou a lacinou metodou osvitou pomocí ultrafialové lampy či pera zjistit, že se jedná o padělek. Tuto skutečnost si pravděpodobně většina pachatelů neuvědomuje a padělané bankovky i přesto udává do oběhu. Důležitou a velmi významnou prevencí je samotná kvalita a množství ochranných prvků bankovek a cenných papírů. Čím více ochranných prvků a čím složitější výrobní postup, tím je nižší míra padělatelnosti a pokusů o udání bankovky do oběhu (čím více je těžko překonatelných překážek, tím hůře je dosaženo cíle).

Na internetu by měli být uživatelé transparentněji upozorňováni na rizika páchaní hospodářské trestné činnosti formou internetu a na možné následky, které z trestného jednání plynou. Tato prevence by mohla být prováděna pomocí bannerů, které by před každým sdílením či stahováním dat upozorňovaly na riziko trestně právního nebo občanskoprávního postihu, včetně uvedení konkrétních příkladů, a to v jazyce uživatele.

V neposlední řadě existují možnosti prevence, které mohou oslovit všechny potencionální pachatele hospodářské trestné činnosti, nikoliv pouze jednu specifickou skupinu. Touto prevencí by měli být vysoké tresty za hospodářskou trestnou činnost,

vysoká objasněnost hospodářské trestné činnosti a důsledné provádění tzv. finančního šetření. Finanční šetření je nástroj, který policii umožňuje zjistit u pachatelů obviněných z hospodářského trestného činu seznam movitého i nemovitého majetku a tento majetek následně použít se souhlasem státního zástupce k úhradě spáchané škody. Tento velmi účinný nástroj není však v současné době dostatečně využíván, proto nepředstavuje pro potencionální pachatele účinnou hrozbu, která by je odradila od spáchání trestného činu. Pokud by se však skutečně začal používat v širokém měřítku, mohl by sloužit jako velice efektivní preventivní a zároveň i represivní nástroj.

Dalšími opatřeními s vysokým preventivním účinkem by mohla být specializace státních zástupců, soudů a policistů na hospodářskou trestnou činnost, širší možnost orgánů činných v trestním řízení nahlédnout do daňového řízení, zrušení akcí na majitele, zastavení odchodu zkušených policistů vyšetřující hospodářskou trestnou činnost mimo službu u Policie České republiky a především transparentní výběrová a nabídková řízení.

Závěr

V této bakalářské práci byl vysvětlen pojem hospodářská kriminalita z několika hledisek s odkazem na normy a zákony, které se hospodářské kriminality týkají. Bylo provedeno rozčlenění hospodářské kriminality na kriminalitu ekonomickou, finanční a informační. Práce popsala metodiku postupu orgánu v trestním řízení, které stanovuje, co hospodářská kriminalita je či není. Zmíněny byly možné příčiny hospodářské kriminality včetně sociohistorických souvislostí a současného směřování hospodářské trestné činnosti. Na základě rozčlenění hospodářské kriminality a popsání norem a zákonů, které se této problematiky týkají, byly specifikovány jednotlivé skupiny pachatelů podle typu páchané trestné činnosti. Byly označeny možné sociální okolnosti, které mohou mít vliv na jednání potencionálních pachatelů hospodářské trestné činnosti. Důležitou součástí bakalářské práce je část zabývající se prevencí, přičemž byly popsány možnosti prevence navrhované odbornou literaturou i návrhy preventivních opatření vyplývajících z praktických zkušeností autora a provedeného průzkumu. Průzkum obohacuje bakalářskou práci o konkrétní data, která buď vyvrací nebo potvrzují tvrzení obsažená v předchozí teoretické části a stanovených předpokladech, čímž je umožněn komplexnější pohled na danou problematiku.

V bakalářské práci bylo zdůrazněno a pečlivě dodržováno členění hospodářské kriminality na její tři součásti, tedy ekonomickou, finanční a informační, a bylo jasné vysvětleno, jak chápat pojem korupce, který je veřejností velmi často nesprávně zařazován. Taktéž bylo s pomocí literatury i průzkumu poukázáno na fakt, že hospodářská kriminalita rozhodně není páchána pouze tzv. bílými límečky, ba naopak. Osoby s vysokoškolským vzděláním, vyšším sociálním statutem a pocházející z rodinného prostředí tzv. inteligence se samozřejmě také stávají pachateli hospodářské trestné činnosti, ale představují spíše pomyslnou špičku ledovce. Ve větší míře jsou pak tyto osoby zastoupeny pouze ve skupině pachatelů informační kriminality. Naopak většina pachatelů hospodářské kriminality jsou osoby s maximálně středoškolským vzděláním, s nižším sociálním statutem a pocházející z prostředí dělnické či zemědělské rodiny. Dále bylo zjištěno, že jsou těmito pachateli převážně muži v dospělém věku bez záznamu v Rejstříku trestů. Bylo ovšem zjištěno,

že téměř třetina pachatelů jsou recidivisté, což nám nepřímo ukazuje na malou účinnost prováděné prevence.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo popsat typického pachatele hospodářské trestné činnosti a na tomto podkladě navrhnout účinná preventivní opatření, čehož bylo dosaženo. Závěrem by si autor přál, aby tato práce nezůstala pouhou složkou papírů pokrytou prachem knihovny, ale aby pomohla alespoň někomu dalšímu proniknout hlouběji do problematiky hospodářské trestné činnosti a osobnosti pachatele a zejména, aby se alespoň některá preventivní opatření navržená v textu práce podařilo uvést do praxe.

Seznam použité literatury

BALOUN, Vladimír, 2004. *Finanční kriminalita v ČR*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-029-3.

BLATNÍKOVÁ, Šárka, MAREŠOVÁ, Alena 2010. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. In: SCHEINOST, Miroslav, et al. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. s. 90. ISBN 80-7338-096-0.

CEJP, Martin, 2010. Společenské faktory ovlivňující vývoj kriminality. In: SCHEINOST, Miroslav, et al. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. s. 19–20. ISBN 80-7338-096-0.

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, v.v.i., 2011. *Spokojenost se stavem v oblastech veřejného života* [online]. Aktualizováno 7.7.2011. [vid. 11. 12. 2011]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101171s_ps110707.pdf.

ČEKIA, 2010. *Polovina akciových společností v ČR má utajeného vlastníka* [online]. Aktualizováno 5. 5. 2010. [vid. 2. 10. 2011]. Dostupné z: <http://www.cekia.cz/cz/archiv-tiskovych-zprav/55-tz100505>.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2009. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 80- 7380-213-4.

DOLENSKÝ, Jan 1932. Kniha sedmá: Vlastní silou 1848-1914. In: DOLENSKÝ, Jan, KOSINA, Jaroslav. *Obrázkové dějiny národa československého*. 1. svazkové lidové vydání. Praha: Jos. R. Vilímek. s. 576–592.

HAYES, Nicky, 2003. *Základ sociální psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-763-9.

CHMELÍK, Jan, PORADA, Viktor, PRŠAL Vlastimil, 2000. *Pojistné podvody*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR.

JIROVSKÝ, Václav, 2007. *Kybernetická kriminalita*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1561-2.

KAISER, Günter, 1994. *Kriminologie: Úvod do základů*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 80- 7179- 002-8.

KAŠUBA, Jan, 2011. *Kauza Kuřim*. Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. 98 stran. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Thelenová. Dostupné z: <http://stag-new.tul.cz>.

KELLER, Jan, 2004. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-39-3.

KOMENDA, Antonín, 1999. *Sociální deviace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80- 244-0019-7.

KONDRÁD, Zdeněk, 2004. Metodika vyšetřování organizované kriminality. In: MUSIL, Jan, KONDRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přep. a dopl. vydání. Praha: C.H. Beck s. 530–531. ISBN 80-7179-878-9.

KOUBA, Jiří, 2011. *Metodika odhalování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti*. Solenice: Policie České republiky.

KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, 2005. Hospodářská kriminalita. In: KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena, aj. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, s. 350– 367. ISBN 80-7179-813-4.

Ministerstvo vnitra, 2002. *Formulář o známém pachateli*. Praha: Ministerstvo vnitra. č. skl. 613.

Ministerstvo vnitra, 2006. *Formulář o trestném činu*. Praha: Ministerstvo vnitra. č. skl. 612.

MINISTERSTVO VNITRA, 2010. *Prevence kriminality* [online]. Aktualizováno 2010. [vid. 11. 12. 2011]. Dostupné z : <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-519728.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d>.

NEUMANN, Jan, 2004. Směr sociologických kriminogenetických teorií. In: NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, aj. *Kriminologie*. 2. přep. vyd. Praha: ASPI Publishing. s. 97–98. ISBN 80- 7357-026-2.

NOVOTNÝ, Karel, HAUBELT, Josef, URBAN, Ota, URBAN, Zdeněk, KVAČEK, Robert, 1968. Národní obrození, Kapitalistická společnost. In: NOVOTNÝ, Oto, aj. *Dějiny Československa v datech*. 1. vyd. Praha: Svoboda. s. 189–266. ISBN 25-009-68.

NOŽINA, Miroslav, 2003. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. 1. vyd. Praha: Themis. ISBN 80-7312-018-6.

ODBOR ANALYTIKY A INFORMATIKY, 2012. *Statistické přehledy kriminality* [offline]. Intranet Policie České republiky.

Odbor systémového řízení a informatiky Policejního prezidia České republiky, 2002. *Číselníky Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK)*. Praha: Policejní prezidium České republiky.

PEHE, Jiří, 2011. Blog.aktuálně.cz: *Co je systémová korupce a jak z ní ven?* [online]. Aktualizováno 14. 7. 2011 [vid. 4. 12. 2011]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-pehe.php?itemid=13710>.

POLICEJNÍ PREZIDIUM ČESKÉ REPUBLIKY, 2012. *Diskuse a závěry k systemizaci policie*. [offline]. Intranet Policie České republiky.

PROJEKT KAKANIEN, 2005. 117/1852 Ř.z. - *Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích* [online]. Aktualizováno 1. 1. 2006 [vid. 15. 11. 2011]. Dostupné z: <http://kakanien.info/Show.aspx?ID=1661>.

PŮRY, František, 2001. Obecně k hospodářským a souvisejícím majetkovým trestným činům. In: ŠÁMAL, Pavel, et al. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, s. 255–273. ISBN 80-7179-493-7.

QURESHI, Sirshar, 2009. *Hospodářská kriminalita v období hospodářské krize: Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2009* [online]. Aktualizováno 16. 3. 2010 [vid. 9. 10. 2011]. Dostupné z : <http://www.probin.cz/cz/30.hospodarska-kriminalita-v-obdobi-hospodarske-krize>.

QURESHI, Sirshar, KOHOUTEK, Michal, 2011. *Počítačová kriminalita pod lupou: Celosvětový průzkum hospodářské kriminality - Česká republika* [online]. Aktualizováno 31. 12. 2011 [vid. 29. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.pwc.com/cz/en/hospodarskakriminalita/assets/Crime_survey_CR_czech_ele.pdf.

ROZUM, Jan, 2001. Přehled vývoje zákonné úpravy hospodářské kriminality v českých zemích. In: DIBLÍKOVÁ, Simona, KREJČOVÁ, Soňa, MACHÁČKOVÁ, Radka, ROZUM, Jan. *Trestní právo a ekonomická kriminalita*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 80–82. ISBN 80-86008-89-4.

SCHEINOST, Miroslav, eds., 2004. *Výzkum ekonomické kriminality*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-031-5.

SOCHŮREK, Jan, 2009. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-7372-448-1.

SOLLÁROVÁ, Eva 2008, Socializace. In: SLAMĚNÍK, Ivan, VÝROST, Jozef, eds., *Sociální psychologie*. 2. přep. a rozšířené vydání. Praha: Grada. s. 50. ISBN 80-247-1428-8.

STRAUS, Jiří, VAVERA, František, 2010. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-258-5.

ŠTABLOVÁ, Renata, 2008. *Kriminologie*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje.

SVOBODA, Jiří, HAUBELT, Josef, 1968. Pozdní feudalismus. In: NOVOTNÝ, Oto, aj. *Dějiny Československa v datech*. 1. vyd. Praha: Svoboda. s. 158–177. ISBN 25-009-68.

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 65. s. 465 až 512.

Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 66. s. 513 až 576.

Zákon č. 218/2002 Sb., Zákon o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 84.

Zákon č. 273/2008 Sb., Zákon o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 91. s. 4086 až 4116.

Zákon č. 40/2009Sb., Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 11. s. 354 až 461.

Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 39.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009., Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21. dubna 2009, o plnění úkolů v trestním řízení. In: *Sbírka interních aktů řízení Policejního prezidia České republiky*. Částka 36.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Organizační schéma Policie ČR

(zdroj: Policie ČR. Organizační schéma Policie ČR [online]. Aktualizováno 2011 [vid. 15.4.2012]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/policejni-prezidium-ceske-republiky-459897.aspx>.)

Příloha č. 1 Organizační schéma Policie ČR

Příloha č. 2 k RPP č. 25/2011

Organizační schéma Policie České republiky

